http://slovoprosvity.org.ua

Без мови немає нації!

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

4 (433), 24—30 січня 2008

22 січня національно-демократичні сили, зокрема ВУТ "Просвіта", УНП, НРУ, КУН, Спілка офіцерів урочисто відзначили 90-річчя проголошення IV Універсалу про незалежність України, а також День Соборності України – 89-ту річницю Акту Злуки. Учасники урочистостей поклали квіти до пам'ятників Тарасові Шевченку, Президентові Української Народної Республіки Михайлові Грушевському. На Софійському майдані столиці відбувся мітинг, на якому, зокрема, виступили народні депутати України голова "Просвіти" Павло Мовчан, перший заступник голови УНП Іван Заєць, депутат парламенту I скликання Олесь Шевченко. Фото ***Олександра ШЕПНІВСЬКОГО***

ПАВЛО МОВЧАН: «ДЕКЛАРАЦІЇ Й УНІВЕРСАЛИ ПОВИННІ ПІДКРІПЛЮВАТИСЯ ДЕРЖАВНИЦЬКИМИ СПРАВАМИ»

— Павле Михайловичу, які асоціації, історичні паралелі, проекції на сьогодення викликають такі пам'ятні дати, як 90-річчя проголошення IV Універсалу про незалежність України, 90-річчя бою під Крутами?

— Останні дні я присвятив читанню історичної літератури, зокрема, праць Дмитра Яворницького. Приміром, про долю кошового Запорозького війська Івана Сірка. Був вражений, чому поза полем зору наших істориків, літераторів перебуває така постать, як Самойлович. Цей гетьман Лівобережної України майже щодня строчив доноси на всіх, хто мав хоч найменшу думку про унезалежнення України. Строчив, як неймовірний оббріхувач, слуга і пахолок сусідньої держави, що контролював, пантрував за кожним кроком Дорошенка, Сірка, Тетері. І я подумав: жахлива доба випала тому козацтву, яке щойно завоювало незалежність України! Який у той час був моральний занепад, яке завихрення! Ту державу, що будував Хмельницький, занапастили протягом короткого часу. А треба ж було зарядити державницьким духом величезний масив, величезні території. Це робив Тарас Григорович Шевченко, інші подвижники української справи, які, власне, й вживили в націю думку про незалежність, підготували до неї народ. Це робив історик Михайло Грушевський. Але історик Грушевський не міг стати повноцінним політиком. Він і його соратники проголошували Універсали — про те, що ми будемо в спілці з Росією, будемо культурною автономією. Для рішучих дій потрібні були радикально мислячі люди у складі Центральної Ради. Грушевському, Винниченкові й усім тим, хто занапастив українську справу через нерозуміння, хибне тлумачення демократії, прав, свобод, здавалося, що самими деклараціями, універсалами можна залагодити справу. Це нагадує той Універсал, який підписав Ющенко з морозами, януковичами, табачниками, колєсніковими — з тими, хто збирався в Сєверодонецьку і проголошував курс на розлуку. Не на злуку, а на розлуку, на розподіл, на розвал держави.

22 січня 1918 року Центральна Рада прийняла IV Універсал, яким проголосила незалежність Української Народної Республіки. Але під той IV Універсал 1918 року не було підведено жодного імунного пункту, що робитимемо для незалежності. Формуємо збройні сили, мобілізуємо кошти, людей? І пішло все навпаки. Тому після IV Універсалу ми мали гіркі уроки.

— Через тиждень після Універсалу були Крути…

— Так, через тиждень — Крути. Трагічний урок, незабутня провина. Нічого ж не робили. Ця тема прямо кореспондується із сучасним станом України: що робимо для зцементування нації, з'єднання її обручами єдності? Народний Президент не повинен покладати надії тільки на заклики, а реалізовувати рішучі, дієві проекти. А сьогодні ж є оптимальний варіант: коаліційна більшість у парламенті.

— Президент — ще й Головнокомандувач українських Збройних сил. Чи готові ми захистити державу?

— Добре, що Президент днями на нараді з військовими наголосив на потребі патріотичного виховання у Збройних силах. Але самих декларацій недостатньо. Адже у війську й сьогодні послуговуються російською мовою, чимало офіцерства просто прилаштувалося, а не трансформувалося. Де виховані впродовж 15 років наші військові кадри? Червону армію сформували за три місяці, з установками Троцького як головнокомандувача, з відповідними ідеологемами. А де наша ідеологія? Чи є в державному бюджеті України на патріотичне виховання окремий рядок? Це ілюзія, що НАТО нас захистить. Існує постійна загроза нашій суверенності з боку Росії, яка фактично вже тримає Україну в напівколоніальному режимі. Росія витрачає величезні кошти на ідеологічну експансію, що обеззброює нас ідеологічно, культурно, інформаційно.

Тому IV Універсал, при всій його величності й історичному значенні для мене — ще й нагадування про наші поразки. Про мільйони жертв. Проголосили і не захистили. І віддали на поталу мільйони людей, які чинили опір до останнього. Учасників селянських повстань потім винищили Голодомором. Протестні зони було окуповано і витолочено червоною кіннотою. Універсал не було підкріплено діями, які забезпечили б монолітність нації, її силу. Тому потім були й Зимові походи Петлюри, й відступ до Кам'янця, а згодом і за межі України. Проблема єдності для українського народу, який століттями був позбавлений державності, актуальна як ніколи.

Закінчення на с. 2

СЕКРЕТНА ТЕКА ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

5

УКРАЇНСЬКИЙ СИБІР: ДОРОГА В НІКУДИ

8–9

МІСТЕРІЇ ПРОКОПА КОЛІСНИКА

13

КОРАЛІ, ДУКАЧІ ТА ЗГАРДИ

15

Добровільні пожертви "На Кобзареву Церкву": МБФ "Українська Родина" Р/р № 26045200145101 в Подільській філії АКБ "Київ", МФО 320401 ЗКПО 21709106

“Ой ви, Крути, засніжені Крути,
Наше горе і праведний клич,
Нам ніколи про вас не забути…”

ВОЛІ НАРОДНОЇ ДЗВІН І ШАНА ГЕРОЯМ

Богдан ЧАЛИЙ,
козак, член Національної спілки журналістів, м. Суми

7 листопада 1917 року Центральна Рада проголосила Українську Народну Республіку. А вже 10 листопада у Петрограді прийняли рішення придушити “контрреволюцію” на півдні Росії, тобто й на Україні. До контрреволюції належала й Центральна Рада. Так розпочалася війна Радянської Росії з незалежністю українського народу.

17 грудня Центральна Рада одержала від більшовицького Раднаркому ультиматум підкоритися більшовицькій Росії, та відхилила його. Тоді 30-тисячна більшовицька армія під керівництвом Антонова-Овсієнка розпочала проти УНР війну. З Харкова через Суми й Полтаву насувалися війська Муравйова, з Гомеля — армія Берзіна, а з Брянська через усю територію Сумщини рухався у напрямку на Київ, як свідчить ще й сьогодні меморіальна дошка на станції Ворожба, “1-й московський загін Червоної гвардії її особливого (тобто карального — *Б. Ч.*) призначення імені Московської ради”. Створений за ініціативою Леніна, загін “визволяв” від гайдамаків станцію Ворожбу і надав “допомогу” трудящим Сумщини у встановленні радянської влади. Соромно й гірко читати ці слова сьогодні, коли вся Україна славить подвиг героїв Крут, а на Сумщині — батьківщині Президента — ще й досі прославляють карателів. Доки ж це триватиме?

І як доповнення до цієї чорної дошки нашої ганьби, у вокзальній залі височить на п’єдесталі ще один “герой” приборкання крутян Павло Дибенко, який допомагав іноземним розбійникам душити молоду Українську державу. І над усім цим велична панно-картина 4 на 9 метрів сумнозвісної Переяславської ради “Навіки разом”.

Тож на станції Ворожба, через яку йде дорога на Крути, ще й сьогодні нічого не змінилося, як і 90 років тому. Дивлячись на червону зірку на височенному флагштоці замість державного прапора України та її герба, я запитав: “У вас час зупинився?” І почув у відповідь: “А й справді годинник не працює!”

Ніби є всенародно обраний Президент, який видає укази про вшанування героїв Крут, діє новий уряд, але є й такі оази неприпустимої байдужості до української національної історії, її державності.

Десятки разів проблему порушували сумські газети, але віз і нині там. Бо не виконують Указу Президента, не виконують розпорядження про вшанування пам’яті героїв Крут звуковими сигналами — гудками потягів, які проходять повз Меморіал у Крутах. Мовчить і керівництво Конотопського відділу Південно-Західної залізниці, у віданні якого перебуває станція Крути. Чернігівській обласній адміністрації байдуже, що лісосмуга з боку Конотопа повністю закриває неосвітлений у нічний час Меморіал, а тому й сталися ті два ганебні випадки наруги над пам’ятником героям Крут.

Та повернімося до кривавого січня 1918 р. Ворог окупував Харків, Чернігів, здолав опір у Сумах. Із Києва на Чернігівщину боротися проти російських окупантів виступає військова школа в складі 600 осіб під командуванням сотника Носенка. Разом з іншими вони обороняли вузол Бахмач—Конотоп. Двадцять днів тривали неперервні бої.

Сумський професор Ігор Дужий зі спогадів бабці розповідає, як у середині січня 1918 року кількома ешелонами прибуло до Бахмача з Москви багато військових, серед них і моряки. Якось рановранці невелику групу моряків-українців (бо розмовляли українською) із закривавленими головами, без зброї провели повз бабусину садибу на кладовище до залізничного насипу, що був тоді межею міста. Моряків вів загін латиських стрільців. Хтось із полонених вигукнув: “Ганьба окупантам!” У відповідь почулася добірна російська лайка й удари прикладами. 19 моряків-українців розстріляли, а загін поспіхом повернувся до своїх потягів, що прямували на Київ. Поховали мучеників уночі мешканці району, який у Бахмачі називають московським.

За кілька днів містом поповзли чутки, що на станції Крути студентська молодь Києва збройно зустріла московське військо, аби не пропустити його до столиці. Хтось потай встановив на могилі моряків величезний дубовий хрест з двох товстих чотиригранних брусів, якого зрізали вже совєтські солдати під час визволення Бахмача від німців у вересні 1943 року. Так і залишилася ця могила безіменною досі, хоч ми, козаки, клопоталися про встановлення пам’ятника перед владою ще торік.

А в Києві обдурені більшовиками робітники заводу “Арсенал” вчинили заколот.

В останні дні січня 1918 року, щоб стримати просування до Києва більшовицьких орд, сформували і відправили поїздом до Бахмача допоміжний курінь студентів — Січових Стрільців під командуванням сотника Омельченка. 29 січня удосвіта потяг зупинився на станції Крути, де прибулі зустрілися із залишками гайдамаків, що відступали від станцій Ворожба та Макошин. Тут зібралося 250 юнкерів, студентів та гімназистів, гайдамаків і вільних козаків — 100. На всіх було три гармати сотника Семена Лощенка.

На кожного бійця розподілили по три набої — арсенал нібито був у штабному вагончику, який хутко зник, коли підходили більшовики. Ворог обійшов лінію оборони з обох боків, і праве крило, де були юнкери, відступило з боєм до своїх порожніх вагонів. Ліве, студентсько-гімназійне, відійшло до станції, що вже була в руках ворога. Юнаки кинулися у свою першу й останню багнетну атаку — і майже всі загинули.

Двадцять сім з них потрапили в полон. Спочатку вояки “революційної армії” по-звірячому знущалися над юнаками, а наступного дня розстріляли їх, заборонивши місцевим селянам ховати. Перед розстрілом юнаки співали “Ще не вмерла Україна”.

Сімох поранених, переплутавши зі своїми, більшовики відвезли до Харкова лікувати. Так вони вцілили і пізніше розповіли про все, що відбулося.

Перемога під Крутами відкрила російському війську шлях на Київ. Перша більшовицька окупація столиці України тривала три тижні. Коли ж армія УНР повернулася, на полі бою зібрали кілька десятків тіл полеглих і перевезли до столиці. 19 березня 1918 року їх поховали в братській могилі на Аскольдовому цвинтарі. На похоронній церемонії з промовою виступив Михайло Грушевський, який почав словами античного поета: “Солодко і славно вмерти за батьківщину!”

1919 року могилу крутянських героїв більшовики зрівняли з землею, згодом тут виріс парк. Зараз біля колишньої могили героїв проходить новий автомобільний шлях — Паркова дорога. Там встановили пам’ятний знак — хрест.

Пригадую, як років з 15 тому на одному зі з’їздів “Просвіти” її голова Павло Мовчан порушив питання про гідне вшанування героїв Крут. Тоді головна рада “Просвіти” та її центральне правління приїхали на станцію Крути, де зустрілися з козаками Конотопа, Сум і Бахмача. Домовилися встановити символічний спершу дерев’яний, а потім металевий Хрест пам’яті. Звернулися до тодішнього Президента України про належне вшанування крутян.

І нарешті лише Президент Віктор Ющенко напередодні 15-ої річниці Незалежності України відкрив Меморіал юним героям, споруджений коштом українського бізнесмена, голови Індустріального союзу Донбасу Сергія Тарути. Автор Меморіалу — Анатолій Гайдамака, земляк-чернігівець, який є також автором відомого Хреста пам’яті жертв Батурина. Тож хай цей Меморіал пам’яті героїв Крут буде тим дзвоном, який не дасть нам забути їхній подвиг. Мріємо, щоб у Сумах з’явилася вулиця Героїв Крут.

Небагато імен тих героїв зберегла історія. Це, зокрема, студенти Божко-Божинський, Микола Лизогуб, Олександр Попович, Володимир Шульгин, гімназисти Павло Кольченко, Липський, Євген Тарнавський, Андрій Соколовський, Микола Ганкевич. До 90-ої річниці подвигу героїв Крут Президент і Гетьман України В. Ющенко підписав Указ, який не всі чиновники виконують.

Що ж мають робити українські патріоти, козаки? На місцевому рівні вимагати від влади вшанувати героїв. І тоді такий важливий і потрібний для українства Указ не спіткає сумна доля подібних йому попередніх.

ТАМ, ДЕ ТРИСТА ЛЯГЛО КОЗАКІВ

Слова Василя Зайця **Музика Тетяни Димань**

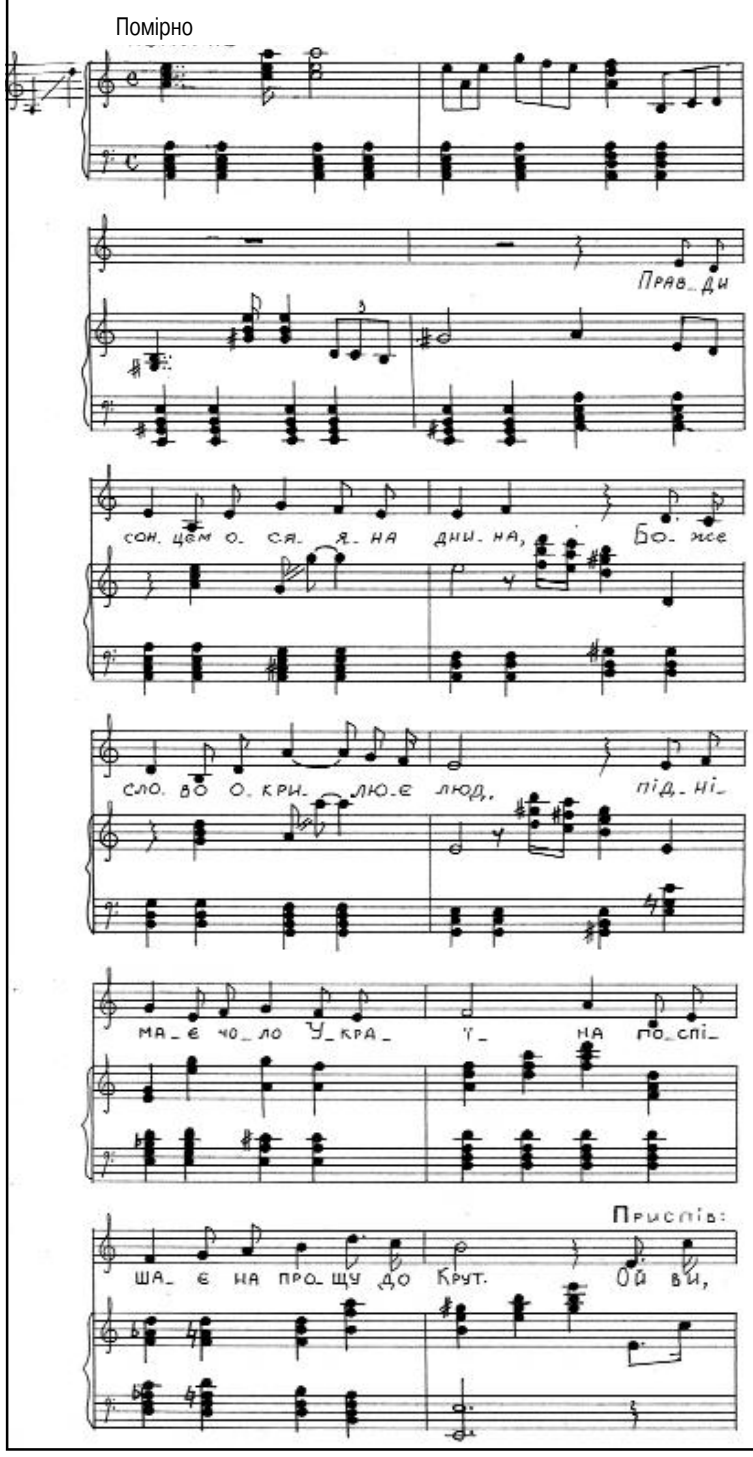

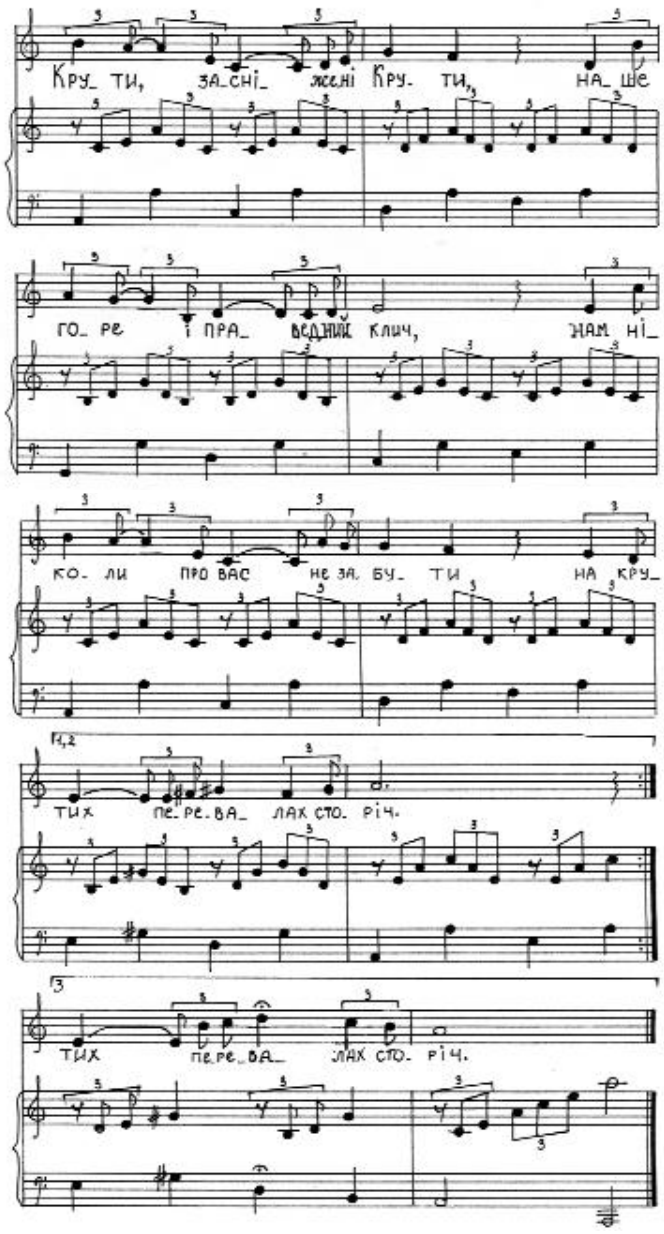

Правди сонцем осяяна днина,
Боже слово окрилює люд.
Піднімає чоло Україна,
Поспішає на прощу до Крут.

Приспів:
Ой ви, Крути, засніжені Крути,
Наше горе і праведний клич,
Нам ніколи про вас не забути
На крутих перевалах сторіч.

Пломеніє калина вогниста,
Наче рани палких юнаків.
В грізний час прилетіло їх триста,
Кожен жити, кохати хотів.
Приспів.
Грійте віру, палаючі грона!
Линь, нових Термопіл гордий спів!
Піднімайтесь, борців легіони,
Там, де триста лягло козаків!
Приспів.

«ВІД БАБЦІ ДО ДОНЕЧКИ, ВНУЧКИ»

Видавництво “Родовід” відоме своїми оригінальними проектами. Їхній основний напрям — вишукана презентація України традиційної. Одним з останніх видань була книга-альбом Ганни ВРОЧИНСЬКОЇ “Українські народні жіночі прикраси XIX—початку XX століття”. Пані Ганна, етнограф за фахом, почала з розповіді про історію свого дослідження.

— Зацікавлення з’явилося після виставки, яку ще за радянського часу організовував Ленінградський музей етнографії народів СРСР. Представлені експонати були настільки цікаві й привабливі, що у мене тоді зародилася думка: а чому б не зайнятись дослідженням українських народних прикрас? Власне, щоб зрозуміти секрет привабливості нашої жінки... На жаль, до втілення цієї ідеї ще мусило минути багато часу... У Львівському музеї етнографії та побуту мала хороших учителів-колег, які передали мені досвід дослідження і те, як треба дивитися на предмети українського народного мистецтва.

— А на них треба якось по-особливому дивитися?

— Це речі, які мають не лише суто прикладне чи мистецьке значення. Вони дуже поліфункціональні та полізнакові. Наприклад прикраси. Вони могли бути знаком майнового статусу жінки або вікового цензу. Дівчинки, яка входить у пору дівування, заміжньої або вдови... Люди розуміли це, дивлячись на прикраси, якими жінка користувалася. Окремі речі мали магічні функції — наприклад обереги. Але коли я згадувала про знаковість, то мала на увазі насамперед те, що народним прикрасам вдалося пронести крізь час знак ідентичності. Тобто знак належності до української спільноти. Думаю, саме ця національна знаковість і має стати привабливою для вітчизняних дизайнерів одягу. Тим, хто претендує на світову арену, треба показати власну оригінальність.

— Тим більше, що нам є що показати. Український традиційний стрій — один з найкрасивіших.

— Треба докласти зусиль для його переосмислення. Пам’ятаєте моду на чобітки, коли до нас почали завозити європейське модне взуття? А здавна чобітки — елемент українського народного строю. І так само мода на національні прикраси. Не можна сказати, що вона з’являється і зникає. Очевидно, мода на них не піддається часовим змінам. Це те, що належить до вічних категорій, бо прикраси — дукачі, намисто, коралі, згарди — передавали з покоління в покоління, від бабці до донечки, внучки. Мода час від часу повертається до своїх витоків, до коріння, то віддаляється, то наближається. Здається, сьогодні вона має шанс якомога ближче підійти до національного кореня, показати його своєрідність, колорит і тим внести щось своє у світову скарбницю культури.

— Зовнішній вигляд столичної вулиці дуже пістрявий — від унісексу до ультраеклектики. Чи варто повертати молодіжну моду до старовини? Зрештою, молодим це сподобається?

— Думаю, старовина припаде до смаку молоді. Проте наша дизайнерська культура певною мірою завжди орієнтувалася на західноєвропейську. А нам треба зрозуміти, що лише наше обличчя, традиції та своєрідність можуть зацікавити світ. Тому не варто захоплюватися чужим, треба вчитися і пишатися власним. Це одне із завдань моєї книжки. Досі такої синтетичної праці не було. Українські дослідники Яків Головацький та Хведір Вовк прикраси згадували побіжно. Я ставила за мету проаналізувати прикраси кінця XIX—початку XX століття: матеріал, техніка, художні особливості, форма, декор, ритм, з яким їх укладали. А також поєднуваність і поширеність у певних реґіонах. Один із розділів книжки аналізує прикраси за їхньою функцією. Я виокремила 12 реґіональних комплексів, але це теж поняття доволі відносне, бо часто навіть у сусідніх селах були відмінності, не кажу про несхожість прикрас сходу і заходу України. Приміром, Наддніпрянщина з її розміреним ритмом, який виявляється в пісенності й рослинному орнаменті вишивки, контрастує з Карпатами, де поширений геометричний ритм. Тому й прикраси дуже різняться. Золотарство Наддніпрянської України має одні риси, а мосяжництво українських Карпат — зовсім інші...

— А що таке мосяжництво?

— Це виробництво прикрас із металевих сплавів, переважно з латуні. Після мосяжу в моду ввійшов зільбер, який кольором нагадує срібло (люди завжди прагнули, щоб прикраси бодай за кольором нагадували золото або срібло). Тож ця книжка — перша цеглина у підмурку інших дослідників, на перспективу. Я була б рада, якби моя робота надихнула молодих авторів на подальшу працю.

— А який реґіон із його прикрасами Вам найбільш до вподоби?

— Не можу виокремити конкретний. Але за знаковістю відзначила б коралове намисто, дукачі, намисто з монет і сучасні інтерпретації гуцульських згард. Цікаве поєднання металевих компонентів з намистом з інших матеріалів — скла, фарфору...

— Це суто українські прикраси?

— Корал завозили. Проте в процесі формування українського національного строю саме коралове намисто, дукачі та згарди стали знаковими.

— Розкажіть трохи про збір матеріалу. Ви, мабуть, їздили по всій Україні.

— Під час експедицій групи дослідників (серед них були мої колеги, які цікавилися художнім ткацтвом, вишивкою, керамікою тощо) виїздили у різні реґіони. Наш Інститут народознавства НАНУ велику увагу приділяє саме польовим дослідженням.

— Може, під час подорожей Вам запам’яталася якась незвичайна історія?

— Під час першої експедиції я сподівалася, що у селі відразу відчинятимуть свої скрині, розповідатимуть, показуватимуть... А виявилося, що люди хоч і пам’ятають, але вже не мають прикрас. Особливо на Черкащині, Чернігівщині, Полтавщині люди втратили свої скарби і цінності. У них залишилася тільки пам’ять. Прикраси можна побачити хіба що в музеях і приватних колекціях. У повсякденному житті дещо збереглося на Гуцульщині та Покутті, як і традиція носити народне вбрання. Але сьогодні інтерес до традиційної культури притаманний усім куточкам України.

— Тобто з’являються сучасні майстри, які можуть виготовляти старовинні речі, прикраси.

— Так, зараз багато майстрів-художників намагається не копіювати, а вносити власні інтерпретації. Комусь краще вдається, комусь гірше. У нашому інституті є ювелірний відділ. Там навчаються стародавнього мистецтва і влаштовують виставки. Виготовляють дукачі зразка не лише XVII—XVIII століть, а й Київської Русі. Хіба не цікаво відтворити пацьорки з венеціанського скла, такі модні колись на Гуцульщині й Покутті?

— Відомо, що самі намистини завозили в Україну.

— Так само, як і корал, привозили і продавали намистинками. Уявляєте, скільки треба було їх купити, щоб нанизати стільки пацьорок! Яків Головацький у своїй праці пише, що деякі жінки навішували на себе стільки разків коралів, що схожі були на пишних індичок.

— Тобто відчуття міри, смаку підводило наше жіноцтво не лише сьогодні, а й у давнину?

— Без сумніву, було і таке. Але варто сказати, що національному строю притаманне оте почуття міри: і силуету, і пропорції, і кольору. Наші жінки все-таки не відважувались переступати межу. Трималися еталону, і вольностей собі не дозволяли. Народна мораль мала свої закони. Дівчині, яка вступала в пору дівування, належалось мати на шиї дукач, який вона успадковувала від мами й бабусі. У піст користувалися не надто кольоровими прикрасами. Як згадує дослідник Милорадович, дівчата на Наддніпрянській Україні прикрашали коси яскравими стрічками: рожевими, жовтими, зеленими. Це кольори, які означають життєрадісність, веселощі. А коли якась панночка уквітчувалась блакитною, то бабці на лавці могли сказати: “Диви, яка пісна дівка пішла...” Жінкам треба себе прикрашати: і вушка, і пальчики. Не лише тому, щоб мати гарний вигляд. Прикраси додають енергетики, захищають, людина почувається впевненіше.

— Ви згадували, що ідентичні прикраси збереглися в музеях і приватних колекціях...

— Мені хотілося б згадати приватного колекціонера з Черкас Юрія Коваленка. Він одержимий мистецтвом та українською старовиною, допоміг з ілюстраціями до книжки.

— Чи не тривожитеся тим, що ці речі скоро вивозитимуть за кордон?

— Не дуже непокоюся, бо для того, щоб бути поціновувачем народного мистецтва, треба досить знати про нього. Як правило, ті, хто обізнаний у мистецтві, люди моральні. Загроза існує здебільшого для археологічних знахідок.

Спілкувалася
Уляна ГЛІБЧУК

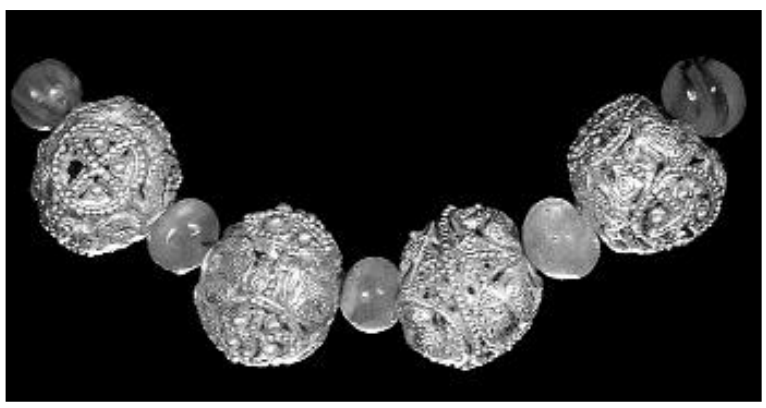

“Околишній народ, шляхта з родинами — все втікало до Крехівського монастиря яко до кріпості і там шукало захисту”.

КРЕХІВСЬКОМУ МОНАСТИРЮ ВИПОВНИТЬСЯ 400 РОКІВ

Людмила ДЕХТЯРЬОВА
Фото автора

Не забувається 25 червня 2001 р. Папа Іван Павло II правив Божу службу на Київському спорткомплексі “Чайка”. Правив на різьбленому престолі, спеціально привезеному з Крехівського монастиря (робота різьбяра Ігоря Косака, 1993 р.). Цей монастир скоро відзначить своє 400-річчя. Щоб уявити масштаби майбутнього святкування, варто хоч раз побувати у славетній обителі. Ми потрапили до неї з Жовкви випадковими туристами.

Дорога одразу піднімає настрій. Стрічка шосе в’ється поміж відкритих сонцю пагорбів, височин зі змішаним лісом, улоговин з духмяними травами. Обабіч немає бруду. Над кришталевими джерелами — навіси. Під ними лави гостинно запрошують на перепочинок. У цій ландшафтній скарбниці неподалік кордону з Польщею вабить долина, закастована смарагдовими крутими схилами. В її простір ідеально вписано розмаїття будівель монастиря. Огорожа частково нова, частково це залишки високого фортифікаційного муру з відреставрованими баштами.

Через браму типового барокового стилю входимо на подвір’я з охайними церковцями, стрункою дзвіницею, оранжереєю, житловими приміщеннями та новіціатом — навчальним закладом. Між ними яскраві соковиті газони, квіти на клумбах. Людей дуже багато і, вочевидь, усі почуваються вільно, як давні добрі приятелі. Малеча сновигає по газонах, родинні фотографи в роботі, дівчатка в лебедино-білих довгих сукнях намагаються бути статечними. Церква, де відправляють службу, всіх не вміщає, і йде трансляція назовні (наш приїзд збігся з традиційним святом).

Отримуємо гіда — вбраного в синьо-чорне симпатичного юнака. Легка хода (взутий у кросівки), вишукана мова, всебічна обізнаність. Питаємо, як вдається утримувати тут усе новим, наче щойно збудованим. Відповів, немов із собою розмірковував: “Усе завдяки Богові та вашій незалежності. Монастир починався доброчинністю, нею і відбудовується”.

Шкрябонуло оте “ваша незалежність”. Його вона не стосується, чи як? Виявилось, що він стажист-василіанин зі Словаччини. Стажування майбутніх священиків в інших монастирях — давня традиція Чину.

Ходили потім у гори, пили чудодійну воду з колодязя під скелею. Ще вище стежка вивела до давніх печерних притулків. Вертаючись, ледь протислись до монастирської книжкової крамниці. Найжвавіше купують львівське видання Петра Шкраб’юка “Крехів: дороги земні і небесні”. Гортаймо її сторінки разом. Романтичний початок нагадує давньоруські гуслярські билини.

“ЗА МОРЯМИ, ЗА ДОЛАМИ, ЗА ВИСОКИМИ ГОРАМИ…”

Гори Крехівські вабили перших християн-печерників. І чому б не вабити? Гірські ліси багаті на їжу, а вапнякові скелі поточені карстом, наче віспою. Чимало порожнин, придатних і для житла, й для церковної відправи. Вважають, що їх використовували вже у III ст. Минула тисяча років, і тутешні землі почали закріплюватися за магнатами Львівщини.

Близько 1600 р. на території, що належала майбутньому коронному гетьманові Польщі Станіславу Жолкевському, йшли двоє монахів, Йоіл та Сильвестр. За горою Побійною, добре карстом побитою, натрапили на дві печери. Одну облаштували під житло, у другій розпочали службу. Їхнє богопосвятне життя привернуло увагу, і з’явились перші послушники. Синам своїм духовним монахи звели церковцю на честь апостолів Петра й Павла. А собі — церковцю Благовіщення. Обнесли територію ровом і частоколом, започаткувавши дванадцятий монастир на Галичині. Тут романтика обривається, і своє беруть реалії: монастир не володів правом на землю, а тому і не мав права на існування.

Тоді відбувся перший акт доброчинності. Повернувся гетьман Жолкевський, овіяний європейською славою, після переможного походу на турків. Його дружина Регіна просила за крехівчан. І Станіслав Жолкевський подарував Йоілові “запис” на спорудження монастиря. Монастирський Пом’янчик вказує на 1613 р.

Дарунки заможних людей монастирю як подяки за чудесні зцілення та притулок, не проїдали. Ними монастир розбудовували. 1627 р. Йоіл із Сильвестром почали складати “Правила”, за якими ченці й послушники мали годуватися працею власних рук: рільництво, бджолярство, ткацтво, малярство (тобто іконопис).

1994 року реставрували церкву, і під пізнішими нашаруваннями відкрили чималий фраґмент первісного настінного живопису (початок XVIII ст.). Зображено побратимів ієромонахів Йоіла й Сильвестра під благословенням Божої Матері. Є ще одне старовинне полотно: обидва ченці на монастирському подвір’ї зі

своїми духовними синами. Усі тодішні записи свідчать, що то справді була золота ера монастиря.

Йоіл — визначна особистість. Тонкий дипломат, послідовний будівничий, ревний уболівальник чистоти грецької віри в Україні. Від Константинопольського патріарха Лукаріса отримав для монастиря ставрогію — безпосереднє підпорядкування Константинополю без втручання місцевих єпископів (переважно католицьких). Дружні стосунки з Москвою, Києво-Печерською лаврою. Домігся у короля Польщі підтвердження ставрогії. Унію сприйняв болісно, і коли монастир став греко-католицьким, відійшов від справ.

Є кілька припущень, ким був Йоіл: що прийшов з Києво-Печерської лаври; що з Манявського скиту; про це ніколи достеменно не дізнаємось. Зараз переважна більшість дослідників повертається до результатів наукової розвідки 1917 р., яка належить професорові Крехівського новіціату о. Морозовському. Йоіл ставив підпис лише грецькою: “Іоіль”. І письмово до нього зверталися, називаючи Іоілем. Євангельський чин він отримав від єпископа південногрецького міста Монемвасія, що поруч з островом Кандія (давня назва острова Крит). З Україною Кандія підтримувала стосунки, потерпаючи від спільного ворога — Оттоманської імперії. Отже, крехівський Йоіл — це грек-кіпріот Іоіль?

МОЛИТВОЮ Й ГАРМАТОЮ

Душа Йоіла відлетіла 1638 р., а 10 років потому Україну охопив вогонь визвольної боротьби. Жовква, ідилічна місцина безтурботного дитинства Богдана Хмельницького, стала йому ворожою. Крехівський монастир був на боці гетьмана. Монахи ставали воїнами, дипломатами, годувальниками тих, кого розорила війна і хто переховувався тут. Від тяжкої рани, що довго не загоювалась, лікували в монастирі Максима Кривоноса.

Не стало Хмельницького, і розколота навпіл Україна опинилася під двома гетьманами-антагоністами. Для Крехівської обителі то були надзвичайно важкі часи. Стіни монастиря бували в облозі то однієї, то другої з ворогуючих сторін. Часом тут переховувалися послідовники протилежних політичних, релігійних, етнічних течій — і всіх треба було годувати, бо кожен — дитя Господнє. Врешті, домоглись у Михайла Вишневецького грамоти, яка давала дозвіл на озброєння та фортифікаційне укріплення.

Коли у вересні 1672 р. під стінами монастиря вдруге з’явилось козацько-турецьке військо гетьмана Петра Дорошенка (вперше було п’ять років перед тим), обитель невпізнанно змінилася. Вона стала фортецею з високими кам’яними мурами, ровами, баштами (зараз відреставровані), з яких визирали гармати. Тогочасні записи свідчать: “Околишній народ, шляхта з родинами — все втікало до Крехівського монастиря яко до кріпості і там шукало захисту. Монахи радо їх приймали. Заосмотрено мури чотирма гарматами і гавбицею, шляхта привезла з собою багато зброї й амуніції. Все рихтувалось до оборони зі свавільними купами татарви та козаків”.

Татарською облогою монастиря керував племінник Тугай-бея. “Захисники монастиря стріляли так, що стріла з північної вежі влучила в намет ханового сестрінка, який стояв десь за півтора кілометра від мурів. Загибель воєначальника так збентежила ординців, що вони знялись і повернулися під Львів”.

Пам’ять про цей легендарний випадок переходить з віку до віку. На місці загибелі молодого конкурента Тугай-бея на Кримське ханство (кажуть, що хтось сприяв точному пострілу в намет) з’явився пам’ятник — висока кам’яна колона. Хто його спорудив — невідомо. У першій половині XIX ст. дідич Крехова, відставний капітан російської армії Михайло Ламберт відновив його власним коштом та встановив мармурову таблицю. Польською мовою на ній викладено історію влучного пострілу та віддано шану отцям монастиря. В комуністичні часи з’явилась інша дошка, де не було жодного слова про монастир: “Встановлено на честь перемоги жителів навколишніх сіл над турецько-татарськими загонами біля Крехова у вересні 1672 р.”. Кажуть, що глибоко під колоною є склепова комора з домовиною татарського вождя, і що коли встановлювали на колону “совєтську фальшивку”, зі склепу чули грім.

КОЛИ ПРИЙШОВ ГЕГЕМОН…

Минали роки й століття, монастир переживав періоди злету й занепаду. І все ж саме те, що ближче до нашого часу, пояснює повагу до монастиря і його авторитет не лише в Галичині, а й за межами України.

Напередодні Першої світової війни історик Петро Дорошенко писав: “Українці тут вже ставали державною нацією, вони були на дорозі до того, щоб почувати себе господарями на рідній землі”. Реформована василіанська церква брала активну участь у тому процесі.

1918 р. до складу Української Національної Ради увійшли 23 душпастирі, зокрема й Андрій Бандера (батько майбутнього провідника ОУН), і троє василіан. Честі удостоївся Платонід Філяс, протоігумен. Його делегував Жовківський повіт. У грудні в Крехові розташувалась Равська бригада УГА, а в монастирі — шпиталь. Понад 100 священиків одягли однострій польового душпастиря. Легендарний о. Жак, який залишив рідну Канаду і став відомим василіанином, писав: “Цей мундир був для мене найбільшою нагородою, а плащ із жовтим тризубом на правім рукаві вказував, що я працюю в Команді УГА”. Пізніше, 1939 р. серед капеланів Карпатської Січі побачать ще одного василіанина, Севастіана Сабола. Окрема тема — створення Легіону Українських Стрільців.

З 1939-го край під сталінською владою згідно з пактом Молотова-Ріббентропа. Десять монастирів, Крехівський також, стали казармами зі складськими приміщеннями. Засудили й відправили до Норильська на 10 років о. Порфирія Сивака. Отця Севіріяна Бараника замордували у Дрогобицькій тюрмі, а ігумена о. Якима Сеньківського (є свідчення) зварили в казані. Червона, потім коричнева і знову червона окупація. Отці й брати контактували з повстанцями, переховували, всіляко допомагали. І часто — в трагічних ситуаціях. Як підсумок — наказ “…переселить монашествующий состав Креховского монастыря в с. Чишки Винниковского района с целью парализовать антисоветскую деятельность монашествующего состава…”

1990 р. влада починає повертати Чинові монастирі. 29 серпня, згадує о. Теодосій, “приїхали до зруйнованої обителі. Монастир ще займала школа для неповносправних дітей. Одночасно це був гуртожиток. Приміщення використовували під склади сміття, вугілля, дров. Вежі понищено, дахи обвалилися, на мурах росли дерева. Стан був жахливий”.

О. Теодозій Янків, уже як ігумен монастиря, мав на руках постанову 1933 р. про визнання Крехівського церковно-монастирського комплексу пам’яткою архітектури. Звернувся до львівських архітекторів, і вони заходилися розробляти проект реконструкції та реставрації. В Лейпцигу на виставці архітектурних проектів Центральної та Східної Європи плідну працю колективу “Укрзахідпроектреставрації” (автори Богдан Баран, Світлана Хрополь, Ярослав Римар, керівник Семен Цимбалюк) гідно відзначили.

О. Теодозій не приховує, що монастир з вдячністю приймає пожертви: “Першим нашим великим жертводавцем був директор львівського хімфармзаводу Роман Беряк”. Його почин заохотив інших керівників підприємств “Львівпетроль”, горілчаного заводу, магістрального газопроводу “Дружба”, Львівської залізниці. Серед жертводавців є й народні депутати. Колишній голова львівської облдміністрації Степан Давимука взяв Крехівський монастир під опіку, знаходив жертводавців.

Суттєвий внесок зробили василіанські провінції у США, Канаді, деякі церковнослужителі. Послушники, монахи, священики, викладачі новіціату трудяться, живучи сучасним життям. Воно переплетене з життям сучасних прочан.

“Моя любов до України незмінна, вона тиха, але постійна”.

Залишки табору Глухариний на 501-й будові ГУЛАГу

ПІВНІЧНА ОДІССЕЯ

Ми вже розповідали про чернігівського мандрівника і журналіста Олександра Волощука, який, подорожуючи реґіонами Російської Федерації, збирає інформацію про життя українців Росії, а також вивчає тему масових політичних репресій. Нещодавно Олександр повернувся з чергової мандрівки, під час якої відвідав Західний Сибір, Ямал, Республіку Комі, Вологодську, Архангельську і Ярославську області, досліджував так звану 501-шу будову ГУЛАГу — “мертву залізницю” Салехард—Надим—Ігарка. Моральними та інформаційними спонсорами експедиції знову були Чернігівське обласне об’єднання “Просвіта”, редакції газет “Сіверщина” і “Біла хата”. Найцікавішими враженнями від подорожі Олександр Волощук ділиться з читачами нашої газети.

Олександр ВОЛОЩУК

УКРАЇНЕЦЬ УКРАЇНЦЕВІ ЗАВЖДИ ДОПОМОЖЕ

Розпочиналася мандрівка у Кургані, де я на кілька днів зупинився в архієпископа Тобольського і Єнісейського, керуючого Сибірською митрополією Української православної церкви Київського патріархату Варуха (познайомився з ним під час попередньої подорожі, повертаючись із Далекого Сходу).

Владика Варух (у миру Володимир Анатолійович Тищенков) походить зі старовинного дворянського роду, серед його далеких родичів була навіть Евеліна Ганська — українська дружина класика французької літератури Оноре де Бальзака. У радянські часи чимало постраждав від влади за віру, сім років провів у таборах для політв’язнів, зокрема й у сумнозвісному “пермському трикутнику”, в якому перебували і найкращі представники української інтелігенції 1970—1980-х років: Василь Стус, Левко Лук’яненко, Михайло Горинь, Іван Сокульський, Василь Овсієнко. Себе владика Варух вважає єпископом “катакомбної церкви”, створеної ще у 1920-х роках на противагу “червоній” церкві, яку ініціювали ВКП(б) і НКВС. Фактично в Росії “катакомбна церква” поза законом, офіційна православна церква на чолі з патріархом Олексієм її не визнає. Що й казати про українську церкву...

— Коли створили парафію в Кургані й попросили у влади місце для спорудження храму, нам виділили земельну ділянку на кладовищі. Це, звичайно, цинізм і знущання над вірянами, але краще вже тут, ніж ніде. Власними силами побудували церкву, але спокою нам не дають — були дві спроби підпалити храм, — розповідає владика Варух.

Парафіян української церкви приблизно 40 етнічних українців. Це небагато, але всі дружні й об’єднані навколо церкви. Шкода, що в усьому мають покладатися лише на власні сили і можливості. Українська держава майже не допомагає.

Забігаючи наперед, зазначу, що через три місяці після мого візиту єпископ Варух відвідав Чернігів, привізши з Кургану і подарувавши Чернігівській єпархії УПЦ Київського патріархату частку мощів Св. Іоана Тобольського (Іоана Максимовича, уродженця Ніжина). І від мощів цього найшанованішого в Сибіру святого вже зцілилося кілька людей.

Потім відвідав Тюмень — місто, яке за останні 10 років завдяки “нафтовим” і “газовим” грошам невпізнанно змінилося. Тут спілкувався з консулом України в Тюмені Сергієм Володимировичем Удовиченком і головним редактором єдиної за Уралом української щомісячної громадсько-політичної газети “Голос України в Західному Сибіру” Миколою Свінтицьким. Але найцікавіша зустріч відбулась у Сургуті — найбільшому місті Ханти-Мансійського автономного округу. Завдяки активістам української громади міста я познайомився з генеральним директором Сургутського торгово-промислового дому В. Т. Самборським. Він на власні кошти спорудив і подарував Сургуту пам’ятник Тарасові Шевченку. Свого сина назвав Тарасом. Володимир Трохимович народився на Хмельниччині, жив на Львівщині, вільно володіє українською, російською, англійською мовами. Палкий опонент тих українських націоналістів, які відкидають усе російське і бачать в Росії лише ворога.

— 16 років після розпаду СРСР минули у безглуздому протистоянні між Україною і Росією, коли Росія зверхньо ставилась до України, а Україна з гіпертрофованою хворобливістю сприймала цю зверхність, розцінюючи її як вияв імперського спадку. Моя любов до України незмінна, вона тиха, але постійна. Це назавжди, хоч би хто був при владі! Тому що влада — тимчасова, а Україна вічна! — переконаний Володимир Трохимович.

Щодо культурного життя українців Сургута, то місту притаманна головна проблема українських громад інших російських реґіонів — внутрішні непорозуміння між керівниками громад і організацій (а лише в Сургуті їх чотири). Згадується прислів’я: де два українці, там три гетьмани...

Українців у Сибіру дуже багато. Коли їхав у бік Нижньовартовська, перед піднятою рукою зупинився “ніссан”. Водій спочатку хотів, щоб я йому заплатив за проїзд, але коли дізнався, що я мандрівець з України, повіз безкоштовно. А коли приїхали в місто Мегіон, Олександр Сирота (він із Кіровоградщини, живе в Сибіру з 1985 р.) зробив усе, щоб якомога зручніше мене розмістити. Далеко від батьківщини українець українцеві завжди допоможе.

ВОРКУТА—УХТА—ХАЛЬМЕР-Ю

Майже місяць подорожував Республікою Комі — найбільшим за територією суб’єктом європейської частини Російської Федерації.

Каракат – техніка для їзди тундрою

Найзгуртованіші українці Комі живуть у Воркуті й Ухті. В обох містах мене чудово приймали керівники місцевих українських громад: Микола Бейзак у Воркуті й Михайло Бедрековський в Ухті. Воркута — один із найстрашніших “островів” ГУЛАГу, й досі навколо міста — кладовища репресованих, де замість прізвищ на хрестах — номери. Я відвідав одне з таких кладовищ, поблизу майже спорожнілого шахтарського селища Юршор. 1 серпня 1953 року тут на шахті № 29 спалахнуло повстання, яке придушили за допомогою автоматів. Розстріляли понад 50 осіб, здебільшого українців і литовців. Поруч із кладовищем нещодавно з’явився пам’ятник загиблим литовцям, споруджений за сприяння уряду цієї країни. Активісти Воркутинської громадської організації “Україна” зверталися з проханням встановити подібний пам’ятник розстріляним українцям (а їх було не менше, ніж литовців), але на відповідь чекають й досі...

У Воркуті я познайомився з 77-річною Марією Микитівною Турчин — українкою родом із Тернопільщини, колишньою політрепресованою. 1946 року НКВС заарештував її за зв’язок з УПА. Після знущань і побоїв під час чотиримісячного слідства отримала 8 років воркутинських таборів. Тоді їй було 16. Звільнилась 1954-го, але повернутися додому вже не могла — тавро “ворога народу” зробило б життя на підкореній комуністами й НКВС рідній землі неможливим. І ось уже понад 60 літ Марія Микитівна живе у холодному і похмурому Заполяр’ї. Вона єдина з українських політрепресованих, хто зараз живе у Воркуті (всі інші або виїхали, або померли). Добре, що є діти, які про неї турбуються. У Марії Микитівни було нелегке життя, але вона нікого не звинувачує. Каже, що все в цьому світі від Бога.

Ще одну українку з поламаною ГУЛАГом долею, але незламною волею зустрів в Ухті. 79-річну Параску Дмитрівну Слободян, як і М. М. Турчин, було заарештовано за “сочувствие националистическим бандам”. 1946-го “особоє совєщаніє” присудило їй 10 років таборів. Шахти у Воркуті, мордовські табори, потім в’язниця в Новосибірську. 1954-го отримала свободу, але життя вже було зламане. Та молода українка не скорилась долі. Оселилася в Ухті, створила сім’ю, народила дочку, зараз уже прабабуся. З перших днів діяльності українського товариства в Ухті вона — одна з найактивніших його членів. Має чудову пам’ять, пише вірші. Мріє повернутися в Україну. “Не хочу лежати в чужій землі”... Ми обмінялися з Параскою Дмитрівною подарунками: я подарував їй прапор “Нашої України”, вона мені — власноруч витканий герб-тризуб.

Такі ось лише дві людські долі. А скільки їх, українців, закинула страшна рука тоталітаризму на Північ? Хіба ж підрахуєш?...

І про Воркуту. В одному з селищ поблизу міста — Сєвєрному — є чудовий дерев’яний храм, названий іменем Благовірного князя Ігоря Чернігівського. Я ще й потрапив на храмове свято! Для мене це була справжня журналістська удача —

Будівельники залізниці Салехард–Ігарка на розвантажувальних роботах. 1949 р. (архівне фото)

за дві з половиною тисячі кілометрів від Чернігова знайти храм, що носить ім’я чернігівського святого.

Досить часто притулок під час подорожі мені надавала православна церква. Більшість священиків російської Півночі — українці. Потрапили сюди ще за часів Радянського Союзу, та й залишились служити російській православній церкві. В Архангельській єпархії до 2004 р. служили чотири брати Яворські зі Львівщини: Михайло, Василь, Антоній і Микола. Зараз, на жаль, залишилось лише двоє: отець Михайло трагічно загинув у липні 2004-го, а отець Василь помер 2005-го. Один із братів — отець Антоній — настоятель храму Св. Лонгіна в місті Коряжмі, він чудово прийняв мандрівника з України, допоміг грошима, дав харчів у дорогу. “Я в храм не приходив, а завжди в ньому був” — так відповів отець Антоній на моє запитання, як він став священиком. Інший приклад — з п’яти священиків Воркути троє — українці.

Відвідав мертве місто Хальмер-Ю (це була найпівнічніша точка моєї подорожі). Від Воркути до Хальмер-Ю 75 км насипом розібраної залізниці дійшов пішки за півтора дня. Навколо — тундра, стійбища оленярів. Ночував у балку — це такий будиночок обіч дороги для ночівлі або перечікування негоди. У балку зазвичай є піч, нари, дрова, вугілля. Інколи — питна вода, сокира, мінімум харчів. Хальмер-Ю — це колишнє селище шахтарів, зараз напівзруйноване і непридатне для життя. З кінця 1940-х до 1994 р. тут діяла шахта, добували вугілля, але потім шахту визнали нерентабельною, закрили, а всіх людей виселили — кого у Воркуту, а хто хотів — у центральні реґіони Росії. Згодом спорожніле селище стало полігоном ПВС Росії і його періодично розстрілюють з бомбардувальників. У 2006 і 2007 роках у Хальмер-Ю приїздили колишні мешканці, які зберегли добрі спогади про свою малу батьківщину (адже багато хто з них і народився тут). Приїздили, щоб поспілкуватися, згадати минуле й уявити своє селище таким, яким воно було ще 10 років тому. Побачивши нинішній Хальмер-Ю, я зрозумів біль цих людей. До речі, в перекладі з мови комі Хальмер-Ю означає “долина смерті”…

Приємно вразив Надим — місто газовиків на Ямалі, поблизу Полярного кола. Тут живе дуже багато моїх земляків-чернігівців. Як вони опинилися на Крайній Півночі, серед тундри і снігів? “Винна” в цьому одна людина — Михайло Миколайович Костюк. 1988 року його запросили працювати директором Надимського Центру дитячої творчості, і він “перетягнув” з Чернігова у Надим 27(!) сімей. Це переважно творчі люди — музиканти, художники, педагоги. Двадцять років тому на Північ їхали не стільки за “запахом тайги”, скільки за “довгим рублем”. Досить високі зарплати тут і зараз, адже Надим — вотчина “Газпрому”. Не можу не згадати й про керуючого справами адміністрації Надимського району Олександра Васильовича Корпала (родом з Бахмача). Разом з М. М. Костюком він зробив усе можливе, щоб я почувався в Надимі як удома.

ДОРОГА В НІКУДИ ЧИ ШЛЯХ ДО СВОБОДИ?

І все ж головною метою подорожі була 501-ша будова ГУЛАГу — “мертва залізниця” Салехард—Надим—Ігарка. Будували її в 1949—1953 роках в’язні радянських таборів, а відразу після смерті Сталіна дорогу покинули.

Передісторія 501-ої будови почалася ще в роки Великої Вітчизняної війни. Після того, як 1942 року німецький лінкор “Адмірал Шпеєр” і кілька ворожих субмарин здійснили піратські рейди в Карському морі й Обській губі, показавши цим незахищеність сибірського Заполяр’я, Сталін і вище військове командування СРСР вирішили створити велику військово-морську базу в усті Обі чи Єнісея. Спочатку для бази обрали селище Кам’яний Мис на східному узбережжі Ямалу. Природно, що для будівництва й експлуатації бази потрібно було побудувати залізницю. Друга причина — вже наприкінці 1940-х Сталіну доповідали, що північ Західного Сибіру потенційно багата на нафту і газ. Для розробки та експлуатації родовищ також була потрібна залізниця.

1947 року від станції Чум (75 км на південь від Воркути) на схід, до селища Лабитнангі через тундру і болота почали прокладати залізницю (вона отримала назву 501-ої). Будівництво підпорядковувалося НКВС. Через кожні 5—8 км уздовж дороги споруджували табори. Уже у грудні 1948 р. на станцію Лабитнангі прибув перший потяг. А поблизу станції Обської (за 20 км до Лабитнангі) залізниця мала повертати на північний схід, до Кам’яного Мису. Це була 502-га будова, про існування якої сьогодні мало хто знає. Та будувати залізницю на півострові Ямал було неможливо — насип раз-по-раз тонув у болоті, і в те, що це сізіфова праця, повірив навіть Сталін. Та й глибина Обської губи в районі Кам’яного Мису виявилася надто малою для великих морських суден. 502-гу будову ліквідували, а новим місцем майбутньої бази ВМФ стала Ігарка — порт на Єнісеї, доступний для річкових і морських транспортів.

Мертва залізниця Салехард–Надим–Ігарка

Залишки табору на станції Чум

501-шу будову вирішили продовжити — від Лабитнангі до Салехарда і далі до Надима. Залізниця від Надима до Ігарки отримала найменування 503-ої будови. Масштаби роботи, яку належало здійснити, були колосальними — 1300 км залізниці болотами і тундрою в умовах вічної мерзлоти. Узимку тут 40—50 градусів морозу, а влітку — комарі й нестерпний гнус. Будівельниками 501-ої і 503-ої на 80 % були в’язні. Будівництво залізниці почалося навесні 1949 року, на неосяжних просторах півночі Західного Сибіру працювало 100 тисяч осіб. Порядок робіт був таким: спочатку споруджували дороги-“лежньовки” зі стовбурів повалених дерев, потім робили піщаний насип, будували мости і водопуски, лише після цього клали шпали і рейки. На 5 березня 1953 року із загальної протяжності 1300 км побудували 800 км залізниці, загальні витрати на будівництво перевищили 4 млрд рублів. Ця цифра в 24 рази перевищила кошти, вкладені в промислове й житлове будівництво Тюменської області за всі роки четвертої п’ятирічки. Будівництво йшло ударними темпами, з 1949 до 1951 року збудовано залізницю від Салехарда до Надима, з’явилися вокзали на станціях Полуй, Танопча, Ярудей. 1952 року пустили причіпні вагони “Москва—Надим” (ще у 1980-х вони стояли на території одного з підприємств Надима). Але 5 березня 1953 року помирає Сталін. Уже в липні 501-шу і 503-тю будови разом з таборами ліквідовують. Сліди тієї грандіозної будови сьогодні можна знайти в приміських лісах біля Салехарда і Надима, в тундрі. Було покинуто 11 паровозів, десятки вагонів, трактори, на трасі залишено, за скромними підрахунками, понад 60 тисяч тонн металу. Недобудовану залізницю “анулювали”. Діючими залишились лише дві ділянки — від Чума до Лабитнангі, по якій проходить 3—4 потяги за добу, і від Надима до Коротчаєво (робітничі потяги і кілька пасажирських до Нового Уренгоя). У 1980-х від станції Обської все ж почали будувати залізницю на півострів Ямал — до Бованенківського і Харасавейського газових родовищ.

У Воркуті

Не перший рік займаючись темою масових репресій і відвідавши у попередні роки Соловки, Біломорканал, уранові копальні Колими, я до 501-ої будови ставився спочатку як до однієї з “фабрик смерті” сталінського тоталітарного режиму. Однак спілкування з колишніми будівельниками залізниці Салехард—Ігарка та істориками, які вивчали її, змінило моє ставлення до 501-ої будови. В Надимі пощастило знайти одного з будівельників “мертвої залізниці” — 76-річного Івана Дмитровича Марманова. Звинувачений в антирадянській агітації, він отримав 10 років таборів. За освітою геолог, працював на спорудженні мостів. Він перебував у таборі на роз’їзді Щучине, залишки якого я бачив. Іван Дмитрович запевняв, що залізниця Салехард—Надим—Ігарка була, так би мовити, привілейованою. По-перше, силоміць на її будівництво нікого не привозили. Був спеціальний набір на 501-шу, і щоб потрапити на неї, треба було пройти медичну комісію (зі слабким здоров’ям не брали). По-друге (і це головне), на цій будові існувала система заліків. Тому, хто виконував денну норму на 125 %, день зараховували за два, на 150 % — день за три тощо. Були “стахановці”, що примудрялися упродовж одного робочого дня заробити сім залікових! Тобто, працюючи на будівництві залізниці Салехард—Ігарка, можна було на кілька років скоротити термін ув’язнення. А потретє, в таборах 501-ої на досить пристойному рівні було налагоджене харчування будівників залізниці. Збереглися архівні матеріали, які свідчать про те, що в деяких таборах в’язні харчувалися краще від охоронців. На цьому наголошували ямальські історики і краєзнавці в Салехарді й Надимі. Тож будуючи дорогу від Обі до Єнісея, можна було скоротити собі шлях до свободи. Хоч, звичайно, за зовнішніми атрибутами це був ГУЛАГ — бараки, вишки, охорона, вівчарки…

Двічі — 1965 і 1972 років — на державному рівні порушували питання про відновлення залізниці Салехард—Надим, однак тоді на це не наважились. А сьогодні вже існує цілком реальний проект будівництва нової дороги, його замовник — “Газпром” (уздовж осі “мертвої дороги” від Салехарда до Ігарки розташовано 13 родовищ нафти і газу). Нову залізницю планують побудувати не по трасі 501-ої, а трошки збоку від неї. Рейки “мертвої дороги” і руїни таборів так і залишаться в безлюдній тундрі, як німа пам’ять про сумні сторінки радянської історії. Лише один з таборів — “Глухариний” — планують перетворити на своєрідний музей під відкритим небом і возити туди на гелікоптерах туристів.

А зараз охочі можуть побачити те, що залишилося від 501-ої будови. В Салехарді це кілька вцілілих рейок і будинків-бараків у межах міста, паровоз і семафор як пам’ятники (поблизу аеропорту). Іти від Салехарда в бік Надима немає сенсу, оскільки ще на початку 1990-х було розібрано 92 км рейок від Салехарда (цінна демидівська сталь ішла на продаж за кордон). Знищують навіть насип — пісок з нього йде на будови столиці Ямалу. Значно цікавіше рухатися з Надима. Щоправда, перші 20 км залізниці від міста в бік Салехарда також розібрано, а насипом іде траса автозимника. Лише на узбіччях зимника можна побачити поодинокі рейки, погнуті невідомою силою, а перший зруйнований дерев’яний міст розташовано вже за 5 км від Надима. З 20 до 40 км рейки від’єднано від шпал, але ще не вивезено. Роз’їзди, архаїчні семафори, “п’яні” телеграфні стовпи, “скелети” тракторів марки “СТЗ” (Сталінградський тракторний завод). Цікаві клейма на рейках. Звідки їх тільки не привозили на 501-шу! Демидівська сталь, німецькі трофейні, рейки заводу імені Сталіна в Юзівці, “Новороссийского общества”, є навіть американська сталь із вказанням штату на клеймі. Приблизно з 50-го км від Надима рейки вже на своєму місці, а “мертва дорога” прямою стрілою йде тундрою на захід. Перший табір, який більш-менш зберігся (поблизу роз’їзду Щучого), розташований приблизно на 60-му кілометрі від Надима. Навкруги — тундра, болота, німа тиша. Загублений світ. Дорога в нікуди…

“Музика і проникліва пісня — найкоротший шлях до душі”.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ВШАНУВАННЯ ПАМ’ЯТІ ГЕРОЇВ КРУТ 29 СІЧНЯ 2008 РОКУ

ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка спільно з Міноборони, КМДА, громадськими організаціями, партіями, органами державної влади та громадськістю міста проводить урочисте відзначення 90-ої річниці подвигу Героїв Крут.

Програма заходів у Києві:

Скорботна хода з 12.00 до 12.30 від Арсенальної площі до Аскольдової могили, де з 12.30 до 14.00 відбудеться панахида, мітинг та віддання військових почестей Героям Крут.

Літературно-мистецький вечір пам’яті “Вінок Героям Крут” проходитиме у Центральному будинку офіцерів Збройних сил України. Початок о 16 годині.

ТВОРЧИЙ ЗЛЕТ ПЕТРА АНДРІЙЧУКА

У концертному залі Будинку культури ВАТ “Київхімволокно” 19 січня 2008 року з нагоди 50-ліття з дня народження та 30-річчя творчої діяльності в заслуженому народному ансамблі пісні і танцю України “Дарничанка” відбувся творчий звіт заслуженого працівника культури України, професора КНУКіМ, кавалера ордена “За заслуги” III ступеня Петра АНДРІЙЧУКА.

У полудень віку Петро Андрійчук прийшов разом із заслуженим народним ансамблем пісні і танцю “Дарничанка”. Адже саме цей колектив виконує пісні, обробка й аранжування яких належить ювілярові. Святкове дійство вели концертмейстери міжнародних конкурсів Володимир Ясинчук й Андрій Голоднюк, дипломант Міжнародного конкурсу Віталій Бондаренко. Вечір вели музикознавці Національної філармонії Тетяна Колеса та Людмила Гончар.

З любов’ю та повагою згадує своїх учителів колишній випускник Борщівської музичної школи, Тернопільського музичного училища, Київської державної консерваторії імені Чайковського Петро Андрійчук, називаючи Івана Кучера, Зиновія Личака, Юрія Максима і ціле суцвіття імен, якими славилась консерваторія у 70-ті роки — Миколу Ізольда, Івана Ляшкевича, Миколу Газулова.

Петро Андрійчук каже: “Моє кредо : “Людина повинна знати все про щось одне і якомога більше про все”.

Ті, хто навчався з Петром Олександровичем у Тернопільському музичному училищі, розповідали про нього як про живу легенду — адже за чотири роки Андрійчук не пропустив жодного концерту, нової театральної вистави, виставки і навіть виставок котів та собак — його активність варта книги рекордів Гінесса.

Друзі й колеги з консерваторії знали, що таких книг історико-мистецького спрямування, які має Андрійчук, не знайдеш у цілому місті. І ця допитливість виявила себе в надзвичайно багатій діяльності ювіляра: інструменталіст, баяніст, диригент, хормейстер, концертмейстер, педагог, журналіст, громадський діяч, композитор, блискучий організатор. Як баяніст, прагнув бути у Київській державній консерваторії солістом, але доля розпорядилася інакше: вже 30 років Петро Олександрович працює зі знаменитою “Дарничанкою”. Водночас викладає у Київському національному університеті культури і мистецтв на посаді професора, а з вересня 2007 року — завідувач кафедри інструментально-виконавського мистецтва. З його випускників можна організувати цілий оркестр. Це заслужені артисти, кандидати мистецтвознавства.

Коли Петра Олександровича запитали про стиль педагогічної роботи, він жартома відповів: “Мій педагогічний стиль — демократично-авторитарний: демократичний для тих, хто хоче вчитися, хто небайдужий до всього цікавого навкруги, й авторитарний для ледарів і нероб”.

Петро Андрійчук — член Національної ліги українських композиторів, член Національної спілки журналістів України. Як диригент-хормейстер, щоосені проводить творчі лабораторії для керівників українських вокально-хорових колективів, які працюють на теренах Росії. Не злічити всеукраїнських, реґіональних фестивалів, оглядів народної творчості, у яких Петро Андрійчук був на чолі або у складі журі. Численні грамоти, подяки, ордени й медалі закарбували ці події, але найдорожча з нагород — звання першого почесного громадянина міста Борщева Тернопільської області.

Ще студентом консерваторії Петро Андрійчук прийшов у “Дарничанку” на годину, а залишився надовго, закохався в народний хоровий спів. Колектив аматорський, пишуть музичні критики, але художня робота ведеться за професійними критеріями.

На святковому дійстві звучали музичні твори у виконанні “Дарничанки”, привітання друзів, колег, земляків у кращих традиціях співучих Андрійчуків — батька й матері, що виховали талановитого і відданого Україні сина.

Олександр ШЕПНІВСЬКИЙ
Фото автора

Засновник: Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА, Ярема ГОЯН, Павло МОВЧАН, Олександр ПОНОМАРІВ, Іван ЮЩУК

Перший заступник головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ культури
Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Відділ коректури
Ірина СТЕЛЬМАХ
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Уляна ГЛІБЧУК

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org.ua

Видрукувано з готових фотоформ на комбінаті “Преса України” у середу. Зам. № 3301204 Наклад — 15000

Листування з читачами — тільки на сторінках газети. Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

4 820095 780016 08004

“Олекса Гірник, Крути, Соборність, IV Універсал — все це повинно бути в масовій свідомості 365 днів на рік”.

МИКОЛА КУЛЬЧИНСЬКИЙ: «НАШІ ГЛИБИННІ ЦІННОСТІ ВІД СЯНУ ДО ДОНУ ОДНАКОВІ»

● **ДЕНЬ СОБОРНОСТІ**

“Чим є для Вас День Соборності України?” — з таким запитанням ми звернулися до народного депутата України (фракція НУНС) Миколи Кульчинського, голови Полтавської “Просвіти”.

— Товариство “Просвіта” разом з іншими демократичними організаціями з перших років незалежності, та й до її проголошення, завжди урочисто відзначали День Соборності України 22 січня, даючи зрозуміти громаді Полтави і Полтавщини, що це свято варте високого пошанування, спогадів і пам’яті про тих лицарів, які боролися за Соборну самостійну Українську державу.

Попри свою драматичну історію, страшні роки неволі український народ залишився на своїй землі і є соборним. Насправді наші інтереси, наші глибинні цінності від Сяну до Дону, від Хуста до Дружківки чи Луганська однакові. Ми однаково шануємо батьків, однаково любимо рідну землю, уміємо і любимо на ній працювати, ми зберегли свої пісні, свою мову, хоч вона потребує підтримки, бо все-таки за роки нашої неволі Російська імперія знищувала мову поневолених народів.

Але ми свою мову зберегли, і вона для нас — величезна цінність. Є багато іншого, що об’єднує нас в український народ. Це прагнення Божої правди, філософія серця, відраза до несправедливості і деспотизму, толерантність у ставленні до інших націй.

Українські землі були під владою чехів, угорців, румунів, поляків, росіян, але українці зуміли зберегти свою ідентичність, і ми маємо сьогодні Соборну Україну. Значення цього, може, як ніхто інший, розуміє Президент України Віктор Ющенко. Він працює, щоб величезна цінність Соборності ставала реальною, щоб її розумів український політикум, весь український народ. Звідси й чесні, прозорі вибори, леґітимна передача влади від однієї політичної сили до іншої, уникнення дестабілізації в країні. Це величезна праця, яку оцінять майбутні покоління. І ще один крок до нашої справжньої Соборності.

Для мене це свято має особливе значення. Я народився на Волині, а з семи років мешкав на козацькій Січеславщині. Батько наш 22 січня завжди ставив свічку за тих, хто боровся і поліг за Соборну Самостійну Українську державу. Поряд із цими дитячими враженнями для мене святою є пам’ять про день, коли ми, українці, живим ланцюгом стали через усю Україну, засвідчивши єдність нації і її прагнення позбутися кайданів. Я був тоді на Софійському майдані в Києві, і сотні тисяч окрилених і згуртованих однією ідеєю людей нагадали мені попередників зі світлин 1918—1919 років.

Часто кажуть, що Злука УНР і ЗУНР в єдину Соборну державу 22 січня 1919 року була лише декларацією, бо ж визвольні змагання ми тоді програли. Але не можна применшувати значення того, що здійснили уряди двох українських республік. Перебуваючи, як тоді писали, у чотирикутнику смерті, вони зробили велику справу — вказали напрям, як рухатися далі.

І це свято — непроминальний знак для нас і майбутніх поколінь. Як коштовний діамант, треба берегти Соборність українських земель і працювати для неї. Бо тих, що працюють проти неї, і сьогодні вистачає. Імперія царів, більшовиків і гебістів не може змиритися з втратою України. Колонізатори прищеплювали поневоленим націям (і тепер намагаються це робити, використовуючи інформаційний простір) свої колоніальні цінності. І важливо працювати, щоб у кожній людині взяли гору цінності українські. Схід, захід, південь, північ — усі ми стоїмо на одному фундаменті. І фундамент цей — Українська держава, її політичний, економічний, культурний розвиток, модерна українська нація…

Усі відмінності, насаджені колонізаторами, з часом зітруться. А подвійне свято 22 січня увійде ще глибше в кожне українське серце. Бо це діамант нашої політичної праці. Добре, що незалежна Українська держава зробила це свято справді державним.

Хочу побажати всім громадянам України, мешканцям рідної Полтавщини, щоб вони серцем відчули мужність і жертовність тих людей, які вперше після століть поневолення возз’єднали Україну в єдиній Соборній державі і передали нам це свято як естафету боротьби, як провідну зорю. Спом’янімо лицарів Української держави кожен у своїй родині, у своєму серці й душі!

“СП”

САМОСПАЛЕННЯ В ІМ’Я НАЦІЇ

Петро АНТОНЕНКО
Фото автора

21 січня в УНІАНі відбулася прес-конференція голови ВУТ “Просвіта” Павла Мовчана і члена центрального правління Товариства Юрія Гнаткевича. Вона була присвячена 30-річчю пам’ятної і сумної дати: у січні 1978 року український патріот Олекса Гірник вчинив у Каневі, біля могили Шевченка, акт самоспалення. Це була акція протесту проти національного гноблення України в комуністичній імперії СРСР, проти позбавлення українців елементарних національних прав, зокрема, в царині мови, культури, освіти. Акція відчайдушна, старанно замовчувана радянським режимом, але вона набула розголосу серед світової громадськості. І це теж готувало ґрунт для нашої незалежності.

Саме тому цілком логічна ініціатива “Просвіти”, яку озвучив на прес-конференції її голова: Товариство звертається до Президента з пропозицією оголосити 21 січня Днем Самопожертви в ім’я України.

Обидва народні депутати України, що входять до фракції БЮТ у парламенті, на прес-конференції наголошували: вшанування пам’яті Олекси Гірника й інших патріотів України актуальне сьогодні, адже чимало проблем 30-річної давнини, на жаль, гостро стоять і досі, уже в незалежній державі. Це і проблема підтримки української мови і навіть потреба її захисту, хоч дивно це звучить стосовно ДЕРЖАВНОЇ мови. На жаль, продовжується тотальне зросійщення медіапростору, насамперед преси й телебачення, книжкової торгівлі, інших сфер буття.

Від газети “Слово Просвіти” П. Мовчанові поставили запитання, чому продовжується фальсифікація української історії, зокрема, стосовно бою під Крутами. Хто винен — історики, влада, засоби інформації? Голова “Просвіти” наголосив, що біда у відсутності чіткої державницької політики щодо нашої ідеології, історії, національного медіапростору. “Олекса Гірник, Крути, Соборність, IV Універсал — все це повинно бути в суспільній свідомості, в мас-медіа не один день на рік, а 365 днів на рік”, зазначив П. Мовчан і провів аналогію між подвигом Олекси Гірника і Героїв Крут: “Під Крутами юні герої також вчинили колективний акт самоспалення, самопожертви в ім’я України”.

● **ПРОСВІТЯНИ У ПАРЛАМЕНТІ**

КРУТИ, УПА, СОБОРНІСТЬ ПОВИННІ ОБ’ЄДНУВАТИ НАЦІЮ

90-річчя проголошення IV Універсалу про державну незалежність України, така ж річниця бою під Крутами, нові ініціативи влади про надання ветеранам УПА статусу борців за незалежність, а відтак — статусу ветеранів війни — все це знову викликало хвилю гострих дебатів у суспільстві. Уже вкотре певні політичні кола торочать, що, мовляв, не треба “переглядати історію”. При тому, що справжня наша історія досі залишається закритою для мільйонів українців, бо дехто волів би й далі жити за радянськими підручниками. Знову суспільство лякають загрозою розколу держави й нації.

Про ці гострі питання нашої історії і сьогодення в інтерв’ю “Слову Просвіти” говорять депутати Верховної Ради України нинішнього VI скликання.

Олена БОНДАРЕНКО (фракція БЮТ):

— Пані Олено, як бути з нашою непростою українською історією XX століття — замовчувати й далі чи відкривати для самих себе і не боятися гострих кутів та дискусій?

— На мою думку, останнім часом видно намагання нашої влади, зокрема Президента й уряду об’єднати країну. Тривалий час наша влада просто паразитувала на тих питаннях, які до певної міри не були узгоджені суб’єктами суспільства: релігійні проблеми, ставлення до державної української мови, до історичних подій, зокрема і до Української Повстанської Армії. І як тільки починаються вибори, наші опоненти піднімають цілу хвилю, на цьому спекулюють, і саме вони розколюють суспільство. Ми це спостерігали 2004 року, спостерігаємо і зараз, коли представники Партії реґіонів порушують питання про якийсь черговий з’їзд у Сєвєродонецьку, зокрема, з мовних питань. Ось хто розколює. А прирівнення воїнів УПА до ветеранів війни — позитивна ініціатива, тому що в суспільстві має нарешті настати загальне примирення і досягнення консенсусу у ставленні до своєї історії. Бо і ті, і ті, зрештою, воювали за свободу України. Вони були по різні боки барикад, але українські повстанці зробили неоціненний внесок у здобуття незалежності України.

— Які історичні уроки IV Універсалу про незалежність України і героїчного й трагічного бою під Крутами?

— Універсал — це величезний урок громадянської мужності керівництва УНР. А для нас усіх це й урок єдності всіх патріотичних сил, без якого неможливо побудувати справжню українську Україну.

Я не раз говорила зі своєю донькою, яка навчається в 11 класі, про бій під Крутами, патріотизм нашої української молоді. Вважаю, що це величезний приклад героїзму молодих, відданих Україні людей. Але з іншого боку це й урок державним керманичам, який свідчить, що не допрацювали саме вони, старші, коли юнаки змушені були йти на смерть, демонструючи старшим приклад героїзму.

Лілія ГРИГОРОВИЧ, голова Союзу українок, народний депутат (фракція НУНС):

— Пані Ліліє, розмови про те, що гострі теми нашої історії, зокрема, стосовно УПА, мовляв, роз’єднують Україну, можна почути і в стінах парламенту.

— Усі добродії, які протирають штани в парламенті і так говорять, повинні чітко усвідомити: якби не було тих патріотів, які боролися за Незалежність України, то не сидіти б і їм, депутатам, у парламенті цієї держави. Цей коментар, даруйте, суто практичний.

Але цілком природно, що трагедія народу, який довго, століттями, не мав своєї держави, — незнання правди про самого себе. І фактично ідеологія й пропаганда, яку замість правди дуже довго подавали українському суспільству, спотворила уявлення про себе, про цей світ. Нам казали, що Бога нема, руйнували храми, а потім виявилося, що Бог є, і ті ж комуністи раптом стали великими “ревнителями” православ’я. Нас учили, що Павлик Морозов чи Павка Корчагін — герої, а генерал Шухевич — не герой. Проголошували анафему Мазепі, паплюжили гетьманів Сагайдачного, Калнишевського. Тому нам насамперед треба знати правду про самих себе. Якби люди знали елементарний курс історії, звичайно, правдивий, а не той, яким нас годували десятиліттями, то ніяких питань не було б.

— Є надія, що непрості рішення стосовно нашої історії влада таки ухвалить?

— Історичний процес працює на Україну. А в парламенті потрібно хоч би 226 депутатів, які натиснуть кнопки, приймаючи потрібні рішення. Ці національно свідомі депутати нарешті, на 17-му році Незалежності, з’явилися. Народ дуже довго не мав не лише своєї держави, а й демократичного Президента, демократичної більшості в парламенті на зміну прокомуністичній “групі 239”. І ми виконаємо волю нашого народу: Українську Повстанську Армію визнаємо як армію борців за незалежність України.

Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

ПАВЛО МОВЧАН: «ДЕКЛАРАЦІЇ Й УНІВЕРСАЛИ ПОВИННІ ПІДКРІПЛЮВАТИСЯ ДЕРЖАВНИЦЬКИМИ СПРАВАМИ»

Закінчення. Початок на с. 1

Україна тоді не відбулася, бо ліберальна ідеологія витіснила національну. Не було фундаменту, яким є національна справа, національна сила. Це актуально й нині: єдність, відродження національного духу. Чи є вони сьогодні в Україні? У чому наша сила? Ми мали низку урядів, які задовольняли олігархічні інтереси, але ігнорували національні. Не можу бути спокійним, не маю права як політик розхолоджувати інших. Казати, що все у нас гаразд, що “наша дитина ще маленька”, що наша демократія молода, мовляв, держава тільки спинається на ноги. Наш Президент говорить правильно, але де ретрансляція? Ми підемо на майдан біля Святої Софії, де 22 січня 1919 року святкували об’єднання українських земель, підемо до Будинку вчителя, де приймала історичні рішення Центральна Рада, поїдемо в Крути. Але все це значною мірою ритуалістика, яка відбувається щороку. А треба, щоб Крути боліли кожному. Щоб ми думали про те, чому це сталося. Чому прийшли більшовики?.. Кому ви довіряли, батьки нації?! Невже не знали, що це за ідеологія? Так, IV Універсал — це наша історія, але є й претензії до тих авторів IV Універсалу, які покладали надії на риторику, а не на діло.

— Це стосується і сьогодення?

— Безумовно. Якщо ми коаліція, то повинні робити найважливіші кроки в тій царині, яка є українською безпекою, єдністю, соборністю. Все інше — фрази.

— Очевидно, треба доносити до мільйонів людей, до молоді уроки Універсалу, Крут?

— Чому ми не обговорюємо уроки Крут, Універсалу на екрані? Чому нема дисків, інформаційних програм? Уже виростає перше покоління, сформоване за незалежності. Йому 17 років. Це покоління йде у світ. На чому воно виросло, на яких зразках? Де фільми про українське військо, де патріотичні картини, як це можна побачити на телебаченні в Німеччині, Франції, США? Словом, не бачу цілісної стратегічної програми патріотичного виховання. Може, шановні читачі нашої газети щось підкажуть?

90-річчя IV Універсалу і бою під Крутами — це нагадування, аби ми були захищені, вбезпечені в своїй незалежності і в своїх устремліннях до сильної держави. І ці теми не дають мені спокою. Я не вживаю терміна “українська Україна”, бо інакше це не Україна! Тоді назвіть цю землю реґіонами між Росією і Європою. Ось такі уроки Універсалу і Крут для сьогодення.

Спілкувався
Петро АНТОНЕНКО

ПЕТЛЮРУ ЗАРУБАЛИ, А МАЗЕПУ ЗАПХАЛИ ЯКНАЙДАЛІ ВІД ЛЮДСЬКИХ ОЧЕЙ

Такі реальні дії полтавського міського голови Андрія Матковського та “придворних” депутатів

Ганна ДЕНИСКО,
заслужений журналіст України

Цей великий славний муж... жертвував усім, щоб вибороти волю своїй Батьківщині. Він не завагався зректись усього, що може бути найдорожчим на цій землі, і віддав власне життя за визволення рідного краю з-під московського ярма... Нехай ні військо, ні народ не гублять надії! Наша справа справедлива, а справедлива справа мусить завжди остаточно запанувати. Ніхто не буде в нашім краю ніколи величнішим за Мазепу.

(З промови Пилипа Орлика над домовиною гетьмана Мазепи).

На різних сайтах і в пресі з’явилися оптимістичні повідомлення про те, що у Полтаві збудують пам’ятник гетьманові Іванові Мазепі та Музей козацтва. Хтось і справді подумає, що після українофобських дій і рішень, пов’язаних із забороною спорудження пам’ятника Петлюрі, полтавські можновладці покаялися та вирішили вшанувати хоч би гетьмана Мазепу, якщо вже зрозуміти велич Голови Директорії і Головного Отамана не вистачило синівського почуття.

Насправді ж рішення позачергової 24-ої сесії Полтавської міської ради, ухвалене 11 січня голосами комуністів, соціалістів, реґіоналів та частини бютівців (!) “Про погодження розташування Музею козацтва з пам’ятником гетьману України Івану Мазепі у складі Державного історико-культурного заповідника “Поле Полтавської битви” інакше, як наругою над пам’яттю гетьмана й українським козацтвом, не назвеш. Бо Музей козацтва і пам’ятник Мазепі хочуть розташувати якнайдалі від очей полтавців, у селі Яківці, аж за могилами російських воїнів, під “наглядом” Московського патріархату. Пам’ятника не видно буде ні проїжджим, ні перехожим. Транспортне сполучення з Яківцями погане, тож бачитимуть пам’ятник Мазепі хіба що екскурсанти. Досі їх було небагато і навряд чи побільшає, незважаючи на всі плани полтавських зверхників, які вирішили, що на бренді Полтавської битви можна “нарубати капусти” (приймаючи з нагоди 300-річчя усіляких лужкових, жириновських і затулиних).

У НАЙКРАЩИХ ТРАДИЦІЯХ КУЧМО-КУКОБІЗМУ

Газети цитують слова мера А. Матковського: “Оцінки були різні, але переписувати історію — річ марна. Хай краще приїжджають до Полтави туристи, молодь з усієї України і на місці роблять власні, незаанґажовані висновки щодо нашого непростого минулого”. Та не всі бачать, що ці слова приховують дії, спрямовані на те, щоб у самій Полтаві про Мазепу забули. Є вулиці Леніна, Менжинського, Фрунзе, Карла Лібкнехта; височить колона слави русского оружія з орлом, пам’ятник Петрові І.

Рішення про спорудження Музею і пам’ятника на околиці Полтави приймали з порушенням регламенту. Депутат В’ячеслав Скрябін (фракція “Наша Україна”) розповідає, що проект не обговорювали у постійних депутатських комісіях, зокрема профільній — з питань культури. Цей пункт порядку денного тримали в секреті, його немає в повідомленні про сесію у пресі, про нього не казали, запрошуючи депутатів на сесію телефоном. Тим часом з “надійними” голосувальниками, очевидно, вели “підкилимну” роботу.

Така таємничість цілком зрозуміла: мер чудово усвідомлював, що він чинить беззаконня. Торік у листопаді профільна депутатська комісія з питань культури, яку очолює Ганна Білоус (фракція “Наша Україна”), прийняла рішення щодо того, де варто встановити пам’ятник Мазепі: в історичній частині міста, на Соборному майдані. Це справедливо, бо йдеться про пам’ятник меценатові, воїнові, поетові, який понад 20 років керував державою. Пам’ятник доцільно поставити там, де гетьман зазнав щасливих митей тріумфу, молився Богові, обговорював державні справи зі старшинами Полтавського полку (саме тут розташовувалася полкова канцелярія), спілкувався з духовенством, поетами, художниками, музикантами...

— Полтавська битва — лише один епізод, хай і найтрагічніший, у житті й діяльності гетьмана Мазепи, — каже депутат В’ячеслав Скрябін. — Важливо, щоб пам’ятник нагадував про діяння гетьмана і про образ Гетьманської України, а не був черговим дядьком у шароварах.

А ЯК ЖЕ З РЕЗУЛЬТАТАМИ КОНКУРСУ?

Ініціатором спорудження пам’ятника було Полтавське обласне об’єднання ВУТ “Просвіта” і його голова народний депутат Микола Кульчинський. Просвітяни відкрили рахунок для пожертв на пам’ятник, зібрали вже понад 40 тисяч гривень. Офіційно було проведено конкурс на кращий проект пам’ятника, в якому перемогли київський скульптор Микола Білик і полтавський архітектор Віктор Шевченко.

Чому ж тепер вирішили все змінити? Чи не означає це повернення до практики недалекого Кукобівського минулого, коли у Полтаві в подібних конкурсах “дозволялося перемагати” лише “угодним” скульпторам і архітекторам, які потім підписувалися під значно більшими гонорарами, ніж насправді їх одержували? Невже знову повернеться система “відкатів”? Чи вона і не вмирала?

Видворення Івана Мазепи в яківчанський екзил підозріло збігається з пропозиціями у підконтрольній Матковському міській пресі про перенесення пам’ятника Петру І від музею Полтавської битви у центр міста до колишнього Кадетського корпусу, про створення музею царя Петра.

Полтавці, голосуючи за підтриманого БЮТом Андрія Матковського, гадали, що голосують за проукраїнську демократичну силу. Виявляється, помилялися.

...Перед початком тієї злощасної сесії члени міської організації “Наша Україна” та громадського комітету з увічнення пам’яті Симона Петлюри вручили мерові Матковському та його співробітникам підручники з історії для 10 класу, зошити і ручки — щоб латали дірки у своїй освіті та не ганьбили Полтаву. А “Просвіта” подарувала монументальну працю Р. Радишевського і В. Свербигуза “Іван Мазепа в сарматсько-роксоланському вимірі високого бароко”. Та після другого “бютівського плювка в українську душу” (термін мого колеги Василя Неїжмака) думається, це було марно.

МІЖНАРОДНИЙ КОНКУРС З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ім. П. ЯЦИКА

26 СІЧНЯ — НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕТАП

Восьмий мовний турнір, що його спільними силами проводять Міністерство освіти і науки України та Ліга українських меценатів, вийшов на фінішну пряму. Ще наприкінці грудня відбулися обласні та міські (у Києві й Севастополі) етапи популярних мовних змагань, а вже 26 січня в усіх обласних центрах, у столиці АР Крим Сімферополі, а також у Києві й Севастополі розгорнеться напружена боротьба за звання переможців та призерів конкурсу на загальнонаціональному рівні.

У популярному і престижному турнірі щороку беруть участь мільйони школярів, студентів та представників навчальних закладів Міністерства оборони України. Широко представлена у змаганні й українська діаспора. До минулого конкурсу долучилося 23 країни світу.

Міністерство освіти і науки та Ліга надсилають на ці змагання своїх уповноважених представників, які привезуть завдання для перевірки знань учасників конкурсу, а також вручать нагороди за попередній етап змагань. Усе це відбуватиметься в урочистій обстановці з неодмінною мистецькою частиною, а також з участю представників влади різних рівнів. До речі, всі переможці та призери третього етапу одержать ще й подарунки від Всеукраїнського товариства “Просвіта” (диски із серії “Дитяча колекція” та “Кобзар” Тараса Шевченка).

Письмові роботи конкурсантів привезуть до Києва, в Інституті інноваційних технологій та змісту освіти МОН України зашифрують, а вже потім з ними працюватиме журі конкурсу, яке очолює Любов Мацько, академік Академії педагогічних наук, завідувачка кафедри Київського національного педуніверситету ім. М. Драгоманова та співголови: Неоніла Шинкарук, завідувачка сектору гуманітарних дисциплін Інституту інноваційних технологій та змісту освіти МОН України і Тетяна Кузишин, заступник виконавчого директора Ліги українських меценатів.

Нагородження призерів та переможців турніру відбудеться в два етапи: 9 березня — у Київському міському Будинку вчителя премії одержать ті, хто посів другі та треті місця. Тоді ж вручать низку заохочувальних премій. А школярі й студенти, які посіли перші місця, будуть головними дійовими особами святкового дійства у Національному академічному драматичному театрі ім. Івана Франка у травні. Тоді ж грошові премії одержать і вчителі переможців конкурсу.

А мовний турнір у діаспорі ще триває. Його підсумки буде підбито до Дня незалежності України. Нагороджуватимуть переможців та призерів у різних країнах світу через тамтешні українські амбасади.

Як уже повідомляли, у День української писемності і мови з’явився Указ Президента В. Ющенка, виданий “з метою сприяння утвердженню статусу української мови як державної, піднесення престижу української мови серед молоді”. В Указі йдеться про щорічне виділення бюджетних коштів для організації та проведення Міжнародного конкурсу з української мови ім. П. Яцика. 28 листопада 2007 р. був другий Указ Президента “Про деякі заходи щодо піднесення ролі української мови”, де в п. 1 зазначено: “Заснувати, починаючи з 2008 року, 14 щорічних стипендій Президента України переможцям Міжнародного конкурсу з української мови ім. Петра Яцика”. В останні дні грудня 2007 р. з’явилася Постанова Кабінету Міністрів України, яка декларує: “Стипендії Президента України переможцям Міжнародного конкурсу з української мови ім. П. Яцика виплачуються у розмірі 4,375 мінімальної академічної стипендії студентів вищих навчальних закладів III—IV рівнів акредитації”.

Прес-служба Ліги українських меценатів

РІЗДВО ВІД’ЇЖДЖАЄ! ДО ЗУСТРІЧІ ЧЕРЕЗ РІК!

Євген БУКЕТ
Фото автора

16 січня на Південному залізничному вокзалі в Києві відбувся черговий концерт Всеукраїнського фестивалю “Українське Різдво”. Хор “Дзвони Подолу” під керівництвом Тараса Гуменюка та ансамбль саксофоністів “Київ-сакс-квартет” під керівництвом Юрія Василевича радували численних журналістів, пасажирів, киян та гостей столиці українськими колядками та щедрівками. Незважаючи на те, що хоровий спів приглушували оголошення про прибуття й відправлення поїздів, а з першого поверху вокзалу було не зовсім зрозуміло, хто і де співає (концерт відбувався на другому поверсі), організаторам вдалося створити святковий настрій.

“Всеукраїнський фестиваль мистецтв і духовної культури “Українське Різдво” — новий мистецько-інформаційний, соціотворчий мегапроект, який пропонував киянам понад 40 мистецько-обрядових дійств з 7 грудня до 20 січня. Організатор, продюсер і режисер цього проекту — Кирило Стеценко, який очолює Міжнародний фонд ім. Кирила Стеценка (відомого українського композитора, його діда). Проект підтримують Секретаріат Президента, Міністерство культури і туризму України, Національна рада з питань духовності та культури, його співорганізатори — Українська православна церква, Музей Івана Гончара.

“Акція унікальна тим, що відбувається не як академічний захід, а в громадському місці, — говорить PR-менеджер проекту Тіна Пересунько. — Концерт відбувається у місці буденному, але сьогодні вокзал для нас буде святковим, цікавим, артистичним, мистецьким і духовним. Досі українське Різдво існувало або в родині, або в концертних залах. На вокзалі його не було ніколи. А ми хочемо поширити дух Різдва скрізь”.

Концерт відбувався в двох форматах: хоровому (у виконанні хору “Дзвони Подолу”) і музичному (ансамбль “Київ-сакс-квартет”). “Ми прагнемо зрозуміти старі та засіяти нові сенси зимових свят, які здатні посилити консолідуючий струм в українському суспільстві”, — зазначив Кирило Стеценко.

Організатори обіцяють, що фестиваль стане щорічним, і з наступного року проводитиметься не лише в столиці, а й у реґіонах.

ЛАУРЕАТИ ПРЕМІЇ ІМЕНІ ОЛЕКСИ ГІРНИКА

На спільному засіданні керівних органів Ліги українських меценатів та Київського фонду ім. Олекси Гірника “Українським дітям — українське слово” названо лауреатів премії імені Олекси Гірника за 2008 рік. Ними стали:

Людмила Корецька, директор Кіровоградського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Леонід Кравчук, начальник військового ліцею ім. І. Богуна, генерал-майор;

о. Роман (Раймондас) Турконяк (Великобританія), доктор богослов’я, професор Острозької академії;

Михайло Ватуляк, голова ради Асоціації видавців та книгорозповсюджувачів Львівщини, директор гуртівні “Книжкові джерела”;

Леся Ткач (Австралія), громадська діячка, письменниця, меценатка;

Олександр Слободян, президент АТ “Оболонь”, меценат.

Згідно з Положенням про премію імені Олекси Гірника, її присуджують за “значні успіхи в національно-патріотичному вихованні дітей та молоді, прищеплення їм патріотичного ставлення до української мови”.

Олекса Гірник — український патріот із м. Калуша, який у ніч з 21 на 22 січня 1978 року спалив себе на могилі Т. Шевченка у Каневі на знак протесту проти політики зросійщення України й українців. Він міг утретє потрапити до концтабору, але вибрав спалення, яким прагнув “освітити душі українських патріотів вогнем непокори і закликати їх до боротьби”.

Людмила Корецька та Леонід Кравчук уже одержали премію імені О. Гірника, інших лауреатів буде нагороджено найближчим часом.

Прес-служба Ліги українських меценатів

З КРАЇНИ СОНЦЯ

природу національної ідеології. Українізацію офіційно схвалили і підтримали українські комуністи.

Українізація запроваджувала українську культуру і мову в освіті, книговиданні й державних органах. Відтепер навіть дозволяли, щоб православна церква в Україні мала свого власного голову (утворилася Автокефальна церква). Українізація допомогла Москві зберегти громадянську злагоду в Україні. Як висловився один відомий українець, без українізації “ми мали б в Україні громадянську війну під націоналістичними гаслами”.

У Донбасі було закрито вісім церков у Артемівську (Бахмуті) і в навколишніх селах, п’ять — у Петровському (Горлівці), вісім — у Рикові (Єнакієвому) і в його околицях — загалом принаймні сорок дві (всі церкви були православними). Крім того, перестали діяти шість синагог, тридцять п’ять молитовень (переважно баптистських), дві римо-католицькі церкви і три монастирі. Згадує отець Неве: “Все духовенство міста зібрали в місцевій раді, де нас повідомили, що влада конфіскує у церков, храмів і синагог увесь церковний посуд і цінні речі й заплатить ними за зерно, яке купить за кордоном. Єдиною цінною річчю, яку я мав, було розп’яття, але вони не взяли його, бо воно було виконане не в російському стилі: внизу, в ногах Спасителя, був лише один цвях замість двох”.

Анархічне, безсистемне відчуття свободи Донбасу і його мешканців пішло в підпілля, лише вряди-годи, радше під чаркою, виявляючи себе. Як у цій частівці, яку наводить Гіроакі Куромія:

Шахтьор ходіт по ночам,
Не вважаєт богачам;
Хоть какому богачу
Назад рило сворочу.

Дехто з колишніх козаків відкрито виявляв свою ворожість до більшовиків і дивився на Україну як на рай:

Ми — герої-козаки,
Комуністи — дураки.
Ми комуну разобйом —
На Вкраїну жить пойдьом.

Доноси, як згадує Бородін, “стали вбивчою і дуже зручною зброєю для тих, хто був надто бридливим, щоб заляпувати власні руки кров’ю своїх особистих ворогів. Обидва табори заохочували доноси і дуже легко розстрілювали “ворогів” на яких вказували їм пальцем “вірнопіддані”.

Наступний розділ книги Гіроакі Куромії про пік комуністичного геноциду над українцями — Голодомор 1932—33 років. У Донбасі. У тому Донбасі, який сьогодні має свою партію, котра вважає, що на Донеччині геноциду не було. Куромія ствердить однозначно: був! У Донбасі — просто-таки садистський.

Суд над розтратником у Сталіно, 1934 р.

ІСТОРІЯ — НАУКА ПЕРСПЕКТИВНА

Я вірю, що ви мене зрозумієте, дорогі мої українці, які наприкінці 2007-го, на сімнадцятому році (нарешті!) уявної національної свободи спромоглися на патріотичну, державницьку й проукраїнську більшість у парламенті. Вперше за історію українського парламентаризму. Вірю, що зрозумієте мене, якщо перерву мову українського японця, чи то пак японського українця, а найточніше — японського українорозумаки Гіроакі Куромії і надам слово вам. Це мусить бути цікаво: підсвітити історію українського Донбасу, вже опанованого Дикого поля, в неупередженому трактуванні Куромії, вашими думками, думками сьогоднішнього українського люду. Спробуймо.

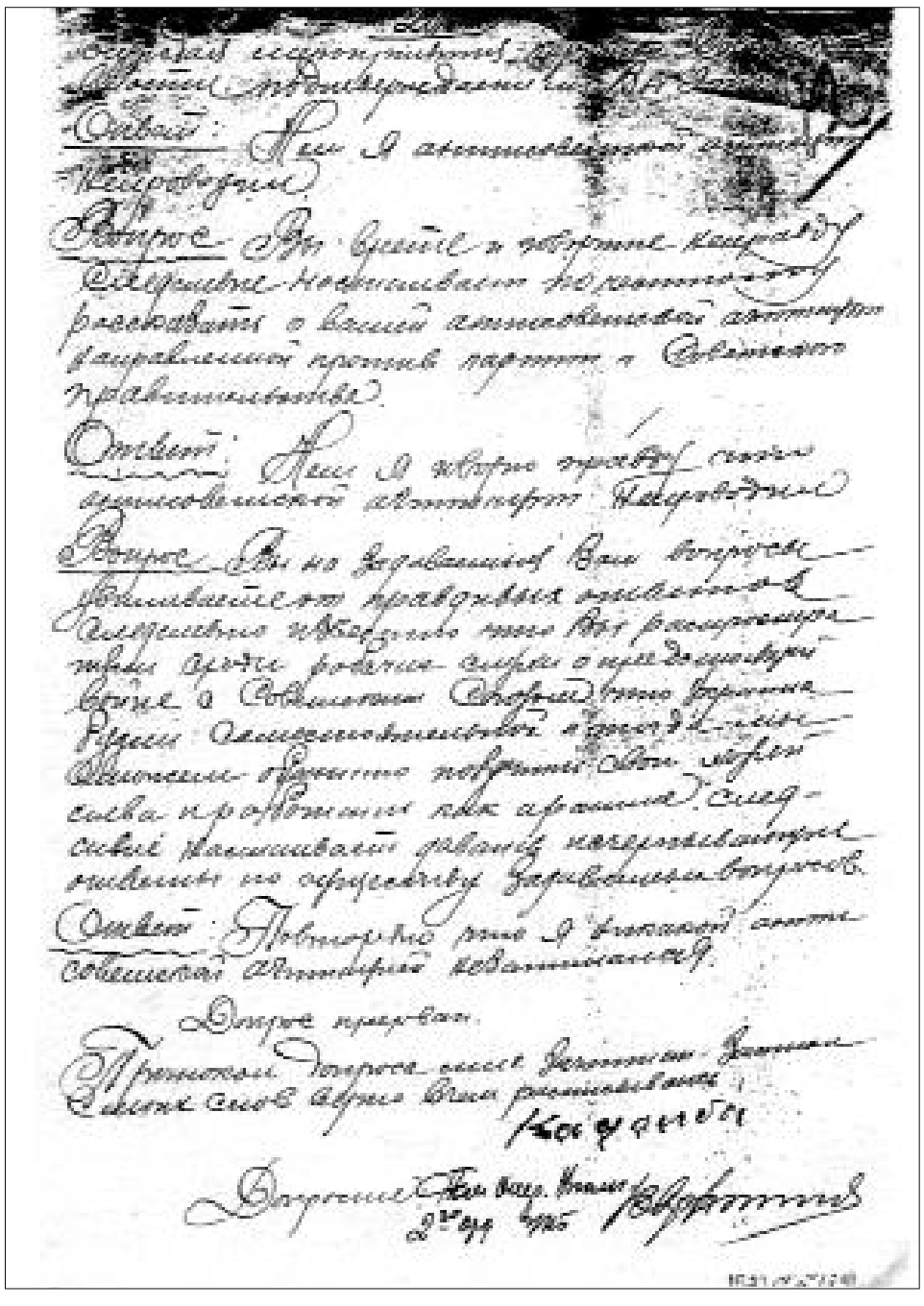

Сторінка з протоколу допиту Кадолби 19 листопада 1937 року

Любов Хіміч, учитель-методист, спеціаліст вищої категорії, село Олександрівка Мар’їнського району Донецької області:

“Доброго дня, вельмишановний Володимире Олександровичу!

Я — вчителька української мови та літератури із сорокап’ятирічним педагогічним стажем. У січні 1994 року, перебуваючи в Києві на республіканських курсах підвищення кваліфікації вчителів, була на Софійському майдані у День соборності України. Уважно слухала Ваш виступ про самобутність нашої нації та українського народу, а також про шляхи розбудови Української держави. Основні положення Вашої промови добре запам’яталися. Слухаючи Вашу авторську радіопередачу, часто записую на касету, використовую на уроках у 8—11 класах. Така методика дає позитивні результати. Ваша радіопередача актуальна і, на мою думку, це логічне продовження Вашого виступу на Софійському майдані. Це високопатріотичні роздуми, тривога за сьогодення України.

Творення України — це справа кожного з нас, кожного свідомого громадянина. Ваші ідеї, думки, прагнення цілком підтримую. Мене, філолога, глибоко непокоїть мовне питання. Надавати російській мові статусу реґіональної — це нова небезпека, нова імперія, зашморг на шиї українців — навіки! Чи до цього ми йшли, втрачаючи найкращих синів і дочок рідної України?!

Тож вельмишановний Володимире Олександровичу, щиро вдячна Вам за гуманістичну передачу, в ній — перемога! Ніяка сила в нашого народу не викорчує правічне українське коріння, воно — багатовікове, міцне! Ми народ український, були ним і будемо!

Бажаю Вам міцного здоров’я, творчого натхнення, горіння незгасного, мудрості невичерпної!”

І Вам, пані Любо, крицевої ніжності в любові до України “на многі і благі літа”. Такий, як Ваш, голос із Донбасу відлунює в усій Україні, в кожному українському серці. Але є й інший голос із українського Донбасу. Молодий голос зневіреного сьогоднішнього підприємця. Хіба повірите, що поруч з ним, у цьому ж таки реґіоні, жирують на мільярдах чи мільйонах доларів Ринат Ахметов, Володимир Бойко, Олександр Тарута, Борис Колесников та десятки інших?

Іван Чайка, учень 10 класу, місто Дрогобич Львівської області:

“Здорові були, пане Яворівський! Пише Вам постійний слухач Іван Чайка із давнього і дуже красивого міста Дрогобича. Мені 16 років, з дитинства почав захоплюватися історією, брав участь у міській олімпіаді з історії, де виборов друге місце. Цього року сподіваюсь узяти перше, адже цілий рік ретельно готувався, прочитав багато історичних книжок. Особливо серед історичних періодів мені подобається ера козаків та розквіт Римської імперії.

Слухаючи Вашу передачу, дуже зацікавився книжкою “Україна — земля козаків” Павла Халебського (і Миколи Рябого), але вона вийшла дуже малим накладом. Чи не допомогли б Ви придбати її, щоб я більше дізнався про своїх легендарних предків?

Вступатиму на історичний факультет, але батьки не дозволяють мені, кажуть, що професія історика неперспективна. Та я вважаю, що це — моє покликання. Комусь треба нести правду в народ, як Ви, пане Яворівський, адже упродовж 350 років імперія знищувала нас мільйонами, користувалася нашими багатствами. Навіть сьогодні, коли Україна — незалежна держава, зайди зазіхають на наші права і вольності. Я читав “совєтські книги”, у них Росія писала українську історію для себе. Так не повинно бути. Ось тому я обов’язково буду істориком”.

Я вірю, юний Іване, що нашу передачу слухають викладачі істфаку і Дрогобича, і Львова. Тож прошу їх запам’ятати це красиве ім’я абітурієнта — Іван Чайка. Я хочу, Іване, аби Ви стали таким українським істориком, щоб навіть Ваші батьки переконалися, що український історик — це суперпрестижно. А книга “Україна — земля козаків” незабаром вийде друком і буде в книгарнях.

Катерина Марченко, м. Севастополь:

“В одній із передач Ви порушили питання про базування російського флоту у Севастополі. Яким антиукраїнським духом пройнято багато статей про славу Севастополя деяких політиків та журналістів! Україною тут і не пахне, і не буде “пахнути”, доки тут базуватиметься російський флот. А російські шовіністи пропагуватимуть свою московську політику: мовляв, Крим подаровано Україні. Занадто слабка роз’яснювальна пропаганда з українського боку. Пояснюйте частіше, що Москва не дарувала Україні Крим! Пояснюйте частіше нашим громадянам, які найкращі чорноземи, найродючіші степи відійшли до Російської Федерації разом із трьома великими областями споконвічної України.

А скільки земляків закатували енкаведисти?! Ось першопричина, що породила Українську Повстанську Армію, яка не хотіла ні фашизму, ні більшовизму! Пригадайте романи Михайла Шолохова “Тихий Дон”, “Поднятая целина”, де письменник-реаліст показав, як боровся південь проти більшовицького засилля. Проти такого ж більшовицького засилля боролася і Західна Україна, і УПА. А російських шовіністів, що пропагують міжнаціональну ворожнечу, надання російській мові статусу другої державної, і таки доконають остаточно українську мову, час притягти до відповідальності! Доки вони не перетворили Крим на гарячу точку!”

Вірю, пані Катерино, що новий, справді український (а не малоросійський Януковича!) уряд Юлії Тимошенко працюватиме над цими питаннями, а ми в парламенті підтримаємо його проукраїнську політику.

“Музика наповнена звуками неба”.

«...РОБИТИ СВОЮ СПРАВУ ВІД БОГА І ДЛЯ НЬОГО»

Наталія СТЕПАНЕНКО,
доктор музикознавства,
Мериленд, Вашингтон

Ім’я українського тенора Віктора Луцюка сьогодні в сузір’ї талановитих світових музикантів — Пласідо Домінго, Мірелла Френі, Валерія Гергієва, Мартіна-Ллойда Еванса.

Віктор Луцюк — це людина театру в житті й на сцені. Його миттєві акторські перевтілення полонять усіх. Навіть не помічаєте, як він залучає Вас до акторської ситуації. Ви — в полоні! Його колеги кажуть: “Коли працюєш з ним, треба поспішати, бо можна відстати від життя”.

У липні 2006 р. директор Opera Holland Park одержав рекомендацію всесвітньо відомого Валерія Гергієва (диригента Маріїнського театру в Санкт-Петербурзі) щодо Віктора Луцюка, який може співати партію Германа у “Піковій дамі” П. І. Чайковського.

Закінчивши 1987 р. вокальний факультет Харківської консерваторії ім. І. Котляревського, до 1996 р. працював солістом Дніпропетровського оперного театру. Того ж року пройшов прослуховування у Маріїнський театр, де за 10 років виконав 17 провідних оперних партій, серед них — Дон Хозе (“Кармен”), Пінкертон (“Мадам Баттерфляй”), Володимир Ігорович (“Князь Ігор”), Альфред (“Травіата”), Дон Карлос (“Дон Карлос”) тощо.

За останні роки записав опери “Борис Годунов”, “Мазепа”, “Семен Котко” у фірмі Phillips Classics. Багато гастролював із трупою Маріїнського театру в Італії (La Scala), Іспанії, Великобританії, Франції, Фінляндії, Японії, Голландії, Словенії, Туреччині, Швейцарії. 2006 року Віктор співав на сцені Washington Opera під керуванням Пласідо Домінго партію Короля в “Орлеанській діві” П. Чайковського разом з Міреллою Френі. А в липні 2007 р. на сцені Metropolitan Opera у Нью-Йорку з трупою Маріїнського театру виконав партію Зіґфріда в “Загибелі богів” Р. Вагнера під диригуванням Валерія Гергієва.

Мені пощастило побачити Віктора під час американських гастролей торік у Вашингтоні. Він запропонував зустрітися на березі ріки Потомак, де хотів порибалити.

— А чому саме риболовля?

— Це найкращий відпочинок! Зосередження як медитація і поштовх. Коли гастролював в Іспанії, запросив на риболовлю та сімейний відпочинок своїх двох синів, що живуть у Німеччині.

Віктор Луцюк і Наталія Степаненко

— А русалок не бачили?

— Бачити — не бачив, але в Тель-Авіві співав “Русалку” — оперу чеського композитора А. Дворжака. Відкрив для себе цього композитора як оперного. У нього дуже мелодійна і темпераментна музика. Відомо, що американці обожнюють його 9-ту симфонію “З нового світу”.

— Твори яких композиторів любите співати?

— Пуччіні, Вагнера. Мрію заспівати партію Лоенгріна Р. Вагнера у Львові.

— А скільки часу витрачаєте на вивчення партії?

— Можу вивчити за тиждень, але не завжди вистачає часу. Вчу, де тільки можна, як Сергій Рахманінов, що давав 365 концертів на рік, — між переїздами, в потягах, літаках. Особлива пора — ніч: настає тиша та внутрішнє зосередження. Ніч — це філософський період, коли все врівноважується.

— Які треба мати якості характеру, щоб виходити на світові сцени?

— Найперше — велику працездатність. Це зрозуміло без пояснень. Але обов’язково треба мати фанатизм. Вірити в те, що робиш незалежно від чогось, робити свою справу від Бога і для Нього, без думки, скільки це принесе грошей.

— Звідки така блискуча артистичність? І не лише на сцені, а й у житті!

— Думаю, ще з дитинства, від відкритого відчуття світу. Романтизм, інколи наївність, мультиплікаційність, відчуття того, що відбувається навколо, де все цікаво, де є світло, відновлення та короткі сльози... Але, як відомо, ця довірливість прекрасна доти, доки щось серйозне не збуджує тебе за одну мить...

— І що ж це?

— Перше було смерть мого батька. Він помер раптово, коли мені було 17 років. І тоді за одну мить я зрозумів, що лише я, ніхто інший, не може бути допомогою для моєї мами. Нас, чотирьох дітей, життя кинуло в іншу реальність.

— Знаю, що Ваша мама Ірина Лосовська з сім’ї, де було 10 дітей. Вона і вся Ваша родина пишаються Вами. Мама приїжджала на оперні спектаклі у Санкт-Петербург і нещодавно перебувала у Вашингтоні, тоді, коли тут з концертами була композитор з України Богдана Фільц. А хто Ваша професійна мати, педагог?

— О, це людина-легенда. Професор Т. Я. Вєскє. На жаль, вона померла торік. У свої 92 роки вона продовжувала працювати до останнього подиху. Торік телефонував їй з Вашингтона кілька разів, та не міг застати, бо вона викладала в консерваторії. Серед її учнів — оперна співачка Гізелла Ципола.

— А світові оперні виконавці, з якими Ви працюєте, також Ваші вчителі?

— Безперечно! Партнерство на сцені — велика школа. Наприклад славетні Мірелла Френі, Пласідо Домінго, Марія Гулєгіна, Микола Гяуров (на жаль, він нещодавно пішов із життя). Завдяки теплій дружбі з ним я познайомився у Цюріху з Міреллою Френі. Вона — ціла історія оперного мистецтва, легенда, оперна діва, яку можна поставити поруч із Марією Каллас та Монсерат Кабальє. Їй зараз 70 років, але працездатність — унікальна! Її голос, незважаючи на вік, звучить надзвичайно. Це засвідчила велика мейєрівського плану опера Чайковського “Орлеанська діва”, в якій ми співали разом в Італії й у Вашингтоні. З нею працювати — саме задоволення, дуже легко. Вона еластично реагує на кожний рух оперних співаків. Дуже відкрита, енергійна, завжди підтримає після спектаклю, підкаже, підбадьорить.

— Цікаво дізнатися про Вашу роботу в “Орлеанській діві”. Образ Короля, що Ви створили, — незвичний для Чайковського, трохи комічний.

— Так, і він навіть не відповідає музиці. Це було замовлення постановників. Моє трактування образу сподобалося глядачам. Деяка карикатурність образу Короля відсторонена від драматичного тону опери.

— З якими ще всесвітньо відомими оперними зірками Ви співали?

— Може, й не в один день, а через день... (*сміється*). У Берліні, в “Піковій дамі” Чайковського одного дня партію Германа співав Пласідо Домінго, іншого — я.

— Чи відмовляєтеся від ролей?

— Відмовляюся з різних причин — нецікава музика, чи музика, до якої, вважаю, ще не готовий, чи на користь доброї справи. Наприклад, якось відмовився від 17 спектаклей у Великобританії заради одного виступу в Карнеґі-Холл в опері “Парсіфаль” Р. Вагнера під диригуванням Валерія Гергієва. В Італію, наприклад, не люблю їздити з італійською оперою: це самогубство. Італійці дуже консервативні й не сприймають нових оперних співаків.

— Так, я чула інтерв’ю з Андреа Боччелі. Він сказав, що американська публіка набагато палкіше сприймає оперу, ніж італійська. А як сталося, що почали працювати в Санкт-Петербурзі?

— З 1986 до 1996 року як соліст працював в оперній трупі Дніпропетровського театру опери та балету. Дебютував у традиційних українських операх “Запорожець за Дунаєм” Гулака-Артемовського та “Наталка Полтавка” Лисенка. Працював над операми Віталія Чубаренка. І якось, як у дитячому вірші, — “задзвонив телефон”. Отримав телеграму із Санкт-Петербурга із запрошенням на роботу до Маріїнського театру після прослуховування. З травня 1996 р. відбувся мій дебют у театрі, в партії Андрія (опера “Мазепа” П. Чайковського)

— І ось після багатьох перемог дебют у Нью-Йорку в Metropolitan Opera House у липні 2007 року. New York Times відзначила, що Ви маєте сильний здоровий проникливий голос. А якби не стали співаком, то стали б... рибалкою?

— Не вгадали — льотчиком-винищувачем! Це також дуже специфічний спосіб одержати адреналін!

«З УСТ РІЧ» ПРЕЗЕНТУВАЛА «ТРИ ЛІТА»

Євген БУКЕТ
Фото автора

“Три літа” — друга збірка Тараса Шевченка і друга книжка власних поезій, яку він оформив як художник-дизайнер, — стверджує краєзнавець з Переяслава-Хмельницького Валерій Мормель. Знайшов її в архівах Департаменту поліції фаховий дослідник рукописів П. Є. Щоголів і повідомив про знахідку в шостому числі журналу “Былое” за 1906 рік. Факт вилучення книжки у Шевченка та її автентичність зафіксовано в матеріалах слідства у справі Кирило-Мефодіївського братства, а її шлях з моменту вилучення до сьогодні, до архіву Інституту літератури, де рукопис зберігається, повністю задокументовано.

Проте більшість шевченкознавців не розглядає “Три літа” як окрему збірку поезій. Три літа — 1843, 1844 і 1845 роки. Назва однойменного вірша дала назву й усій рукописній збірці автографів, до якої поет переписав майже всі свої твори цих років, за винятком поеми “Тризна” й вірша “За що ми любимо Богдана?..” Починається збірка текстом молитви “Отці наші согрішиша”, а закінчується віршем “Як умру, то поховайте...”

“Три літа”, за Шевченковим задумом, — це три періоди росту (буяння), визрівання, гріха, — стверджує Валерій Мормель. І цю його думку, гадаю, блискуче підтвердили юні актори Переяславського народного літературного театру “З Уст Річ”, які за підтримки місцевих підприємців презентували композицію “Молитва” за збіркою Тараса Шевченка “Три літа”.

Я ознайомився з творчістю цього колективу восени, на щорічному обласному конкурсі “Театральна вертикаль”, який проводив Київський обласний молодіжний центр. Ще тоді вразила щира гра акторів Оксани Коржик, Марини Довгої, Едіти Епрікян. Цього разу вони, а також Ольга Волочай, Олександр Хоптинець, Ольга Гайдучик, Максим Вовк відкрили абсолютно нового Шевченка. Ці 25 поезій, які Тарас Григорович завершив 25 грудня 1845 року в Переяславі, — справді другий “Кобзар”, друга логічно й композиційно завершена поема. Вона розповідає про трагічну для України Переяславську угоду: надії, які пов’язували з нею, руйнівні наслідки чужоземного поневолення, які вона спричинила, і сподівання на майбутнє духовне воскресіння української нації.

Актори театру — незвичайна молодь. Окрім навчання, роботи і постійних репетицій, вони мають час і на громадську діяльність: створили молодіжну організацію “Творча молодь Переяслава”, яка допомагає їм реалізовувати творчі задуми. Засновник, режисер і художній керівник театру “З Уст Річ” Римма Товкайло сподівається нинішнього року за допомогою Київської облдержадміністрації здійснити тур з виставою “Молитва” столичною областю, а за підтримки Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка взяти участь у всеукраїнських і міжнародних конкурсах. А в день прем’єри відбулася ще одна важлива для переяславців подія — “Творча молодь Переяславщини” підписала угоду про вступ колективним членом до Київського обласного товариства “Молода Просвіта”.

МАРІЇНА ГОРА БЕЗ ДИКОГО ТЕРНУ

Ніна ГНАТЮК
Фото **Лесі БІЛОУС**

У передмові до нової збірки віршів Марії Людкевич “А час — як вітер” лауреат Національної премії України ім. Т. Шевченка Ігор Калинець зазначив, що ім’я її закарбовано у мистецьку свідомість українців як талановитої поетеси, громадської діячки і людини щедрої, незрадливої душі. Промовиш Марія Людкевич — і відразу війне тобі веселим вітром молодості, затишним духом львівських кав’ярень, прагненням мандрів, душевної бесіди… Народжена Різдвом, Марія Людкевич асоціюється в свідомості багатьох шанувальників художнього слова з таїнством різдвяної ночі, високою поезією духовності й краси, схвильованим летом часу, сповіддю небайдужого серця, очікуванням доброго дива.

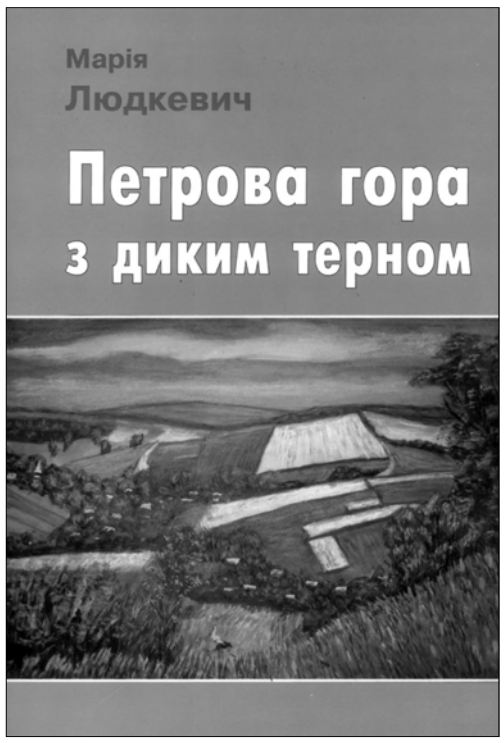

Творчий вечір Марії Людкевич в ошатній залі Будинку письменників у Києві зібрав щире коло творчого побратимства. Друзі привітали ювілярку з виходом двох нових книжок — збірки віршів “А час — як вітер” та прозової мозаїки “Петрова гора з диким терном”.

Про Марію Людкевич як самобутнє мистецьке явище, здатність її “лишати на камені долі гарячі сліди” говорили Володимир Яворівський, Любов Голота, Марія Матіос, Ганна Чубач. Петро Осадчук і Станіслав Шевченко прочитали їй поетичні присвяти. Анна Багряна відзначила вагомий внесок письменниці у виховання творчої зміни. Анатолій Качан підтвердив думку Ігоря Калинця: як дитяча письменниця вона здобула собі визнання давно, певно, й надовго… Справді, Божою милістю, найкращим дарунком долі для пані Марії є те, що її чоловік Орест Білоус, доньки Олеся і Христя — художники, вони й ілюструють поетичні збірки та книжки для дітей берегині родинного вогнища. Тепло промовляли про цю мистецьку родину Григорій Штонь, Надія Степула, Таїсія Шаповаленко.

Народний депутат України V скликання, почесний голова Міжнародного жіночого товариства ім. О. Теліги Ольга Кобець говорила не лише про творчість, а й громадянську позицію письменниці. Як членкиня УРП “Собор”, активістка жіночого товариства, Марія Людкевич всю душу віддає роботі з молоддю.

Марія Матіос і Марія Людкевич

Відома актриса, лауреат премії ім. В. Стуса Галина Стефанова майстерно прочитала вірші ювілярки. А завершити це коротке слово хочеться приємною новиною: Марії Людкевич за збірку віршів “А час — як вітер” присуджено літературну премію ім. П. Тичини. Сердечно вітаємо посестру з цією високою відзнакою і бажаємо сходження на нові творчі вершини. І нехай Маріїна гора буде без дикого терну, щоб встеляли її підніжжя сонячні квіти щастя.

СИМФОНІЯ ДОБРА І КРАСИ

Літературний портрет Марії ЛЮДКЕВИЧ

Марія ЯКУБОВСЬКА,
м. Львів

Поезія Марії Людкевич — це щасливе одкровення перед світом. Трепетна залюбленість у кожну мить життя, у кожне сказане слово, у кожну травинку, яка зустрічається на життєвій дорозі. Для неї існує особливий вимір — у якому світ зернятка важить так само багато, як і розмай зеленої діброви або тисячолітнього дерева. Бо доцільність світового буття, барва слів і звуків, кольорів і відтінків створюють особливу гармонію краси й досконалості.

Марія Людкевич народилася на Івано-Франківщині. Закінчила Коломийське педагогічне училище, факультет журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка. Вчителювала, писала до газети “Молода Галичина”. Активно працює з обдарованою молоддю. Багато літ керувала літературним об’єднанням “Гроно”, понад 10 років веде літературну студію “Джерельце”, з якої вийшло у світ багато талановитої молоді. Марія Людкевич — лауреат літературних премій імені Лесі Українки та Маркіяна Шашкевича, її нагороджено орденом Княгині Ольги.

Наскрізна лінія творчості письменниці — усвідомлення, що не існує чужого болю. Чуже освітлене у тривозі вікно, відсвіт чийогось стражденного серця стає символом небайдужого ставлення до світу.

Вікно в пітьмі, освітлене в тривозі
Чиєю мукою, печаллю чи вогнем?
Для мене ти, мов сонях в передгроззі,
Тремтиш-болиш під блискавки ножем.
О, не мовчи самотністю глухою,
Чуже вікно! Побудь в біді зі мною.

У поезії Марії Людкевич нерідко органічно поєднується ліричне та епічне начало, симбіоз двох концепцій дійсності, їхня взаємодія, кожна з яких розгортається у своєму часо-просторовому вимірі. Епічне стає узагальненою міфологемою для ліричного, а ліричне випливає з природи епічного. Рельєфна випуклість фрази, несподіваність порівнянь, космогонічний образ-символ вікна як віконця Всесвіту. Людська душа — той самий Всесвіт, непізнаний і хвилюючий. Політ до пізнання людської душі — особливість творчої палітри письменниці.

Марія Людкевич дебютувала на початку 80-х збіркою “Теплі гнізда” (1981), яка свідчила про зрілість поетичного почерку поетеси. Визначальні теми її ранньої творчості — дім, родина, діти. Осягнення щастя іде від бажання бачити тих, хто поруч, щасливими.

Затихне ніч. Маленька доня спить,
Дрімає наш лелека біля хати.
Як добре світ обом нам відчувати:
І яблуко, що у траву летить,
Ріку і небо, голубі стежки,
Мелодію, тривожну і знайому,
І землю, що здригається від грому
І до людської горнеться руки.

Щастя людського буття, здатність відчувати красу світу, щедрість дарувати добро, дякувати долі за кожен прожитий день — це світовідчуття гармонійної особистості, абсолютно самодостатньої. Врешті, це підтверджує і сама поетеса: “У цьому житті не треба дуже радіти і дуже плакати. У вмиранні є надія — відродиться щось нове. Напевно, тому люблю писати елегії, бо у них є безконечний сум, надія. І щось таке вічне. Як безконечний політ. Як безперервний процес”.

Осмислення дійсності у творчості Марії Людкевич набуває конкретно зримих рис. Вона висвічує реалії буття з несподіваного боку — і відомі речі в інтерпретації поетеси набувають свіжого, неузвичаєного трактування. Вона ставить поруч несподівані образи — дощів і левів, смутку і повені…

Гармонія звука і пластичність образу створюють художній архетип творчого світовідчуття світу Марії Людкевич. У цьому світі добре і затишно. Тут найближчі люди, найдорожчі обличчя, добро і казка.

Казка дитинства, яка ніколи не закінчиться, якщо ти не перестанеш дивуватися красі світу і не розучишся радіти. Відлітає змій — як нереалізована мрія, як промінь сонця, як жовтогаряча веселка, як нездійснене бажання. Але що ж залишається тоді, коли благенька ниточка уже не може зв’язати нереальність? Відчуття щастя, що був цей політ, ця тонесенька ниточка казки, цей світ, який плакав і сміявся переливами сонця. Це — енергія твору, енергія життя, енергія поезії.

Виходить з непам’яті ріка вічності, схилився над годинниковим механізмом його величність час — “мельник тривожного часу” стиха наспівує пісеньку. Новоріччя — оживає казка. На якусь мить можна припасти до шибки дитинства і впізнати лиця тих, кого, здається, бачили вчора — дівочих подруг матері, які готують святкове вбрання до свята.

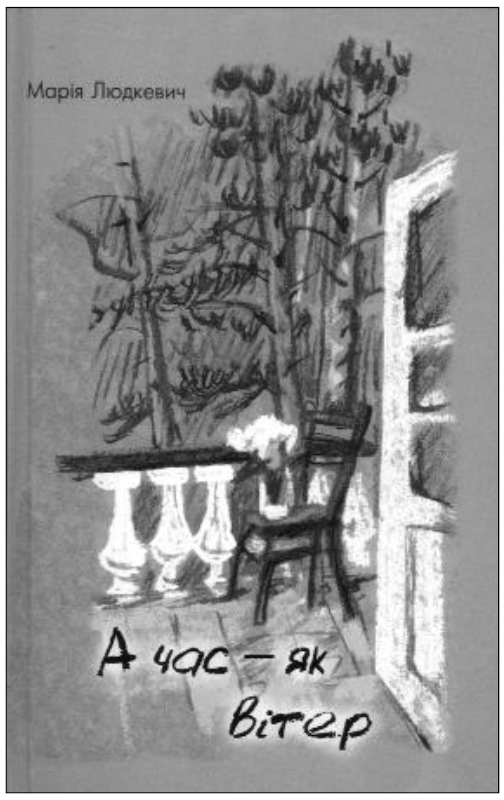

З пітьми знову пам’ять висвітлює лиця…
Тітки-молодиці в світлиці матері
Все шиють і міряють —
не надивиться.
Хочуть красунями першими стати.

Дитинство для поетеси — це своєрідний оберіг душі, це батьківське подвір’я, рідна оселя, яка завжди пам’ятає її юним дівчам, це найближчі й найдорожчі люди.

Потреба захищати цей дім, який у творчості поетеси трансформується у символ Батьківщини, — необхідна умова збереження власної індивідуальності. Жінку змальовано Берегинею добра і світла у цьому домі.

Творчість Марії Людкевич — розповідь про людське життя, сповнене клопотів і потрясінь; коротке, як спалах блискавки; вічне, бо непроминальна людська душа; незвідане, бо ніхто не пізнав до кінця таємницю людської суті; вишукано-шляхетне, коли зумієш дорости до себе. Це життя, огорнене крилами Ангела і молитвою Богородиці, у різнобарвності вимірів складає частинку Космічної світобудови.

ТОЙ, ЩО ДАРУЄ СКАРБИ

Леся СТЕПОВИЧКА,
голова правління Дніпропетровської обласної організації Національної спілки письменників України

Чи відчували ви стан, коли почуття б’ють через край, а слів бракує, щоб їх передати? І ви говорили “нема слів” або “це не передати словами”. Не поспішаймо впадати у відчай, не хапаймося за імітації, не звертаймося до сусідів по вербальні підробки. Наш народ створив словечко за словечком із століття у століття такий багатющий і розмаїтий словар, що вистачить на всі випадки буття. Недаремно сказав мудрець, що на освоєння іноземної мови ми витрачаємо кілька років, а на вивчення рідної не вистачає й цілого життя.

На жаль, усупереч волі миролюбного, талановитого і вигадливого нашого народу століттями знаходилися “добродії”, яким українська мова була не до шмиги. Як тільки вони її не називали — і малоросійським нарєчієм, і діалєктом, і хамським язиком, а вже заборон на її існування, валуєвських, емських і подібних циркулярів було за три з половиною століття духовного рабства кількасот. Щоб не розгубити словесних скарбів (бо втратиш слово — загубиш і архетип), учені-лексикографи збирали ті багатства, нотували їх до своїх записників, картотек, творили словники. В Україні лексикограф, як і письменник, завжди був чимось більшим, ніж просто вченим-лінгвістом. Лексикографія на межі знищення мови стає місією. Українська виживе завдяки таким подвижникам, як Олекса Вусик.

Народився Олекса Сергійович 12 грудня 1937 року в селі Говтва Козельщинського району на Полтавщині. Закінчив Київський університет. Працював у пресі, головним редактором Дніпропетровського обласного комітету з телебачення та радіомовлення.

“Нема такого міста й села на Січеславщині, в якому б я не побував з “репортером” за плечима”, — згадує автор унікального словника.

Сорок років письменник збирав слова та їхні синоніми, ніби гриби до кошика або квіти в луках. Траплялися й отруйні, немов мухомори, лайливі або колючі, їдливі, немов будяки. Але слово не викинеш, якщо його народ придумав. Під час свого лінгвістичного полювання збирач мовних діамантів зустрівся з сотнями людей і записував на магнітофонну стрічку слова й словечка. Отак назбиралися у завзятого радіожурналіста тисячі й тисячі слів, які він систематизував у 1500 синонімічних гнізд і видав “Словник українських синонімів” (Видавництво “Січ”, 2000, 424 сторінки).

Така титанічна наукова праця, яку здійснив Вусик, під силу хіба що інститутові. За неї письменника-лексикографа нагороджено премією ім. Дмитра Яворницького.

Редакція журналу “Січеслав” запропонувала Олексі Сергійовичу вести рубрику “Скарби рідної мови”. Вже чотири роки виходить часопис, і в кожному числі автор “Словника українських синонімів” щедро ділиться з читачем мовними розкошами, серед яких, окрім синонімів, ще й багатющі запаси фразеологізмів, які роблять мову мальовничою, сильною, прекрасною і самодостатньою. Так, письменник, підслухавши слівце у народу, повертає його у скрутну годину.

“Мета мого словника — зберегти корінну українську мову. Ту, якою розмовляв Тарас Шевченко”, — так формулює своє надзавдання, свою місію цей дивовижний чоловік, прозаїк-сатирик, автор книжок “На вус намотане”, “Між нами, хлопці, кажучи”, “Нокаут”, “Реальні нереальності”, повістей “Сьогодні або ніколи”, “Зустрінемось у саду”, роману “Не зів’януть безсмертники”.

“Кожна людина шукає істину, але вона відкривається тому, хто з наполегливістю бджоли очищає душу”.